

๑๐๓. เมื่อเริ่มปฏิบัติธรรมให้เริ่มที่ศรัทธา

Get Started Belief of Living in Conformity with the Dhamma

By Nithee Siripat – Siripat.com and Academiae Network. 2015

ความสำคัญของบทความ

ภาพที่สร้างความงงงววยที่ไม่ใช่เรื่องอัศจรรย์หลายอย่าง เกี่ยวกับแนวทางปฏิบัติในศาสนิก ที่เกิดขึ้นในสังคมบ้านเรา นั้น เกิดจากความไม่รู้จริง หรือตั้งใจไม่รู้ เสแสร้งจงใจประพฤติดิจจากความเป็นจริง เพื่อดึงความสนใจ หรือมีความประสงค์เป็นอย่างอื่นก็ตาม ก็เป็นเรื่องไม่ควร ถ้าไม่ใช่เรื่องที่ประกอบด้วยปัญญา ที่จะทำให้เกิดประโยชน์ต่อสังคมอย่างจริงจัง เพราะจากความงงงววยกลับกลายเป็นความงงงววย และเป็นการหาผลประโยชน์ ลากสักการะ เงินทอง จากคนที่ไร้ที่พึ่งทางจิตใจและชีวิต เพราะฉะนั้น คนยุคใหม่จึงควรทำการศึกษาในเชิงศาสนาเปรียบเทียบให้มากที่สุด เพื่อให้เห็นภาพรวมที่แท้จริง ในการปฏิบัติศาสนิกที่ถูกต้องอย่างแท้จริง ตามคำสอนของศาสดา ไม่ใช่ตกไปเป็นทาสเครื่องมือรับใช้คนชั่ว เพราะความเชื่อที่ไม่ประกอบด้วยการใช้เหตุผล ไม่มีสติปัญญากลับกรอง อะไรสมควร อะไรไม่เหมาะสม ที่พึงกระทำให้เป็นประโยชน์ต่อตนเองและสังคม ฉะนั้น การใช้เหตุผล วิจรรณญาณ สามัญญสำนึก ความรับผิดชอบต่อสังคม จึงเป็นเรื่องของพลเมืองดีของประเทศ พระพุทธศาสนาเป็นทางเลือกแห่งความศรัทธา ความเลื่อมใส ที่จะได้พัฒนาตัวตนให้เจริญงดงามใน ๔ ด้าน ได้แก่ (๑) กายภาวนา (๒) สីลภาวนา (๓) จิตตภาวนา (๔) ปัญญาภาวนา ตามลำดับ ใครจะพัฒนาตนเองอยู่ในขั้นไหน ก็ทำให้เหมาะสมแก่กรรม ทุกด้านที่ประพฤติดิปฏิบัติขอให้ทำจริงๆ ย่อมทำให้เป็นคนดีได้เสมอ ไม่เกิดความคิดที่ผิดๆ คลาดเคลื่อนจากความเป็นจริง โดยวิปริตจนกระทั่งสร้างความเดือดร้อนทั้งกายและใจให้ตนเองและผู้อื่น โง่และชั่วคนเดียวไม่พอ ชักนำคนอื่นไปสู่ความฉิบหายด้วย องค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงประกาศพระสัทธรรมที่เป็นแก่นแท้ให้มวลมนุษยชาติ ก็เป็นเวลาานเกือบ ๒,๖๐๐ ปี ที่ผ่าน ที่เรียกว่า “ยุคภัทรกัป” พระธรรมวินัยของพระองค์ ยังคงแสดงผลแห่งความเป็นจริงโดยประมัตต์ ไม่คลาดเคลื่อน ไม่เป็นอย่างอื่น ยังจริงแท้แน่นอน และยังเป็นที่พักของสาธุชนทั้งหลายได้เป็นอย่างดี คุณสมบัติของพระธรรมวินัยนี้ บ่งบอกถึงการทำลายสิ่งเป็นอกุศลธรรมทั้งหลาย อันเป็นลามกธรรม ที่ประกอบด้วยทรมปัญญา แต่ให้เกิดปัญญาที่บริสุทธิ์ อันมีพื้นฐานมาจาก จิตที่สะอาดและบริสุทธิ์ พร้อมด้วยพฤติกรรมที่ผ่องแผ้วบริสุทธิ์จนกลายเป็นศีลตามปกติ เพราะฉะนั้น ผู้ที่ถือตนเป็นพุทธมามกะที่มีพร้อมด้วยศรัทธาและฉันทะที่แรงกล้า ปฏิบัติตนด้วยเชื่อตรงต่อพระสัจตถุศาสน์ของพระบรมศาสดาของเราทั้งหลาย ย่อมเกิดความปีติปราโมทย์เอิบอิมในธรรม มีเมตตากรุณาต่อสัตว์ทั้งหลายไม่มีประมาณ สันติสุขย่อมไพบูลย์ด้วยภาวะที่ปราศจากกิเลสและทุกข์ทั้งหลาย มีชีวิตอยู่เป็นสุขเกษมจากโยคธรรมทั้งหลาย เพราะเข้าใจแก่นแท้ของชีวิตอย่างลึกซึ้ง ไม่ระแวงสงสัยในธรรมอันเป็นสัมมาปฏิบัติที่ รุดหน้าก้าว ไปอย่างมีอริยะอันประเสริฐแห่งความเป็นผู้เจริญแล้ว ท่านผู้เจริญสมบูรณ์บริบูรณ์ได้ ดังเช่น พระอริยเจ้าทั้งหลาย ต่างสรรเสริญในคุณชาติแห่งธรรมทั้งหลายอันเป็นเครื่องขัดเกลากิเลสพึงทำ ดังเช่นนี้.

บทความที่ ๑๐๓ ประจำปี ๒๕๕๘ – เมื่อเริ่มปฏิบัติธรรมให้เริ่มที่ศรัทธา

โดยปกติทั่วไป สำหรับการนับถือศาสนานั้น มักเริ่มต้นด้วยความเชื่อ ความศรัทธา ความเลื่อมใส ว่า “ศาสนา-Religion” ดังกล่าวนั้น จะเป็นสรณะที่พึ่งแห่งชีวิตได้ เพราะก่อนหน้านั้น บุคคลนั้นมักประสบกับวิถีชีวิตที่ทุกข์ยากลำบาก ขาดแคลนสิ่งจำเป็นในการดำรงชีวิต ไม่มีใครยื่นมือมาช่วยเหลือ หรือมิฉะนั้น ก็ถูกกดขี่ เอารัดเอาเปรียบจากกลุ่มผู้มีอำนาจ หรือมีผลประโยชน์ รับไถให้บุคคลนั้น อึดอัดดำเนินชีวิตได้ยากเย็นเจ็บใจ มีชีวิตอยู่เหมือนไม่ใช่คน แรงกดดันดังกล่าวนี้ เป็นภาวะทางจิตที่อ่อนล้า เบื่อหน่ายในชีวิต เพราะดูเหมือนไม่มีอนาคต มีชีวิตอยู่อย่างไร้ค่า ตายก็ตายไม่สนทใจ ดังเช่น “ทาสในสังคม” จะเป็นคนที่ไม่ใช่ จะเป็นสัตว์ก็ไม่ใช่ ดังเช่น ระบบสังคมที่แบ่งชั้นวรรณะในอินเดียสมัยโบราณช่วงพุทธกาล ที่มีการจัดระบบสังคมเป็น ๔ วรรณะ สำหรับนิยามของ คำว่า “วรรณะ” นั้น (๑) ศิว สี เพศ ชนิด พวก เหล่า หนังสือ คุณความดี ความยกย่องสรรเสริญ (๒) ชั้นที่จัดแบ่งออกไปตามหลักศาสนาพราหมณ์เรียกว่า “วรรณะ ๔” หรือ “วัณณะ ๔” [Castes] คือ “กษัตริย์-พราหมณ์-แพศย์-ศูทร” ดังนี้

- (๑) “**กษัตริย์**” ชื่อวรรณะที่ ๑ ในวรรณะ ๔ ของคนในชมพูทวีป ตามหลักศาสนาพราหมณ์ พระเจ้าแผ่นดิน เจ้านาย ชั้นปกครอง หรือ นักรบ นั่นคือ จัดอยู่ใน “อุภโตสุชาติ” เกิดดีแล้วทั้งสองฝ่าย คือ ทั้งฝ่ายมารดาทั้งฝ่ายบิดา หมายความว่า มีสกุลสูง เป็นเชื้อสายวรรณะนั้นต่อเนื่องกันมาโดยตลอด ทั้งฝ่ายบิดาและฝ่ายมารดา เป็นคุณสมบัติที่กษัตริย์บางวงศ์ถือเป็นสำคัญมาก
- (๒) “**พราหมณ์**” ชื่อวรรณะที่ ๒ ในวรรณะ ๔ ของคนในชมพูทวีป ตามหลักศาสนาพราหมณ์ คือ กษัตริย์ พราหมณ์ แพศย์ ศูทร พราหมณ์เป็นวรรณะนักบวชและเป็นเจ้าพิธี ถือตนว่าเป็นวรรณะสูงสุด เกิดจากปากพระพรหม นั่นคือ จัดอยู่ใน “อุภโตสุชาติ” เกิดดีแล้วทั้งสองฝ่าย คือ ทั้งฝ่ายมารดาทั้งฝ่ายบิดา หมายความว่า มีสกุลสูง เป็นเชื้อสายวรรณะนั้นต่อเนื่องกันมาโดยตลอด ทั้งฝ่ายบิดาและฝ่ายมารดา เป็นคุณสมบัติที่พวกพราหมณ์ถือเป็นสำคัญมากได้แก่
 - (๑) “**พราหมณดาบส**” ดาบสที่มีชาติตระกูล เป็นพราหมณ์ ออกมาบำเพ็ญพรตถือเพศเป็นดาบส มีบันทึกในอรรถกถาว่า ครั้งอดีตสมัยพระเจ้าโศกกากราช ในดินแดนแถบทักษิณาบล อันเป็นทักษิณชนบท มีพวกพราหมณดาบสอยู่มาก
 - (๒) “**พราหมณมหาศาล**” พราหมณ์ผู้มั่งคั่ง
 - (๓) “**พราหมณคหบดี**” พราหมณ์และคหบดี คือ ประดาพราหมณ์ และชนผู้เป็นเจ้าบ้านครองเรือนทั้งหลายอื่น ที่นอกจากกษัตริย์และพราหมณ์นั้น เฉพาะอย่างยิ่งคือพวกแพศย์
- (๓) “**แพศย์**” คนวรรณะที่ ๓ ใน ๔ วรรณะ ของคนในชมพูทวีป ตามหลักศาสนาพราหมณ์ หมายถึง พวกชวานา และ พ่อค้า

(๔) “**ศูทร**” ชื่อวรรณะที่ ๔ ในวรรณะ ๔ ของคนในชมพูทวีป ตามหลักศาสนาพราหมณ์ จัดเป็นชนชั้นต่ำ ได้แก่ พวกทาส และ กรรมกร หรือคนในกลุ่มต่อไปนี้

(๑) “**ชาติศูทระ**” พวกศูทระ คนพวกวรรณะศูทร เป็นคนชั้นต่ำในชมพูทวีป

(๒) “**ชาติปุกุสะ**” พวกปุกุสะ เป็นคนชั้นต่ำพวกหนึ่งในระบบวรรณะของศาสนาพราหมณ์ มาอาชีพคอยเก็บกวาดขยะดอกไม้ตามสถานที่บูชา

(๓) “**จัณฑาล**” ลูกต่างวรรณะ เช่น บิดาเป็นศูทร มารดาเป็นพราหมณ์ มีลูกออกมา เรียกว่า

“**จัณฑาล**” ถือว่าเป็นคนต่ำทรามถูกเหยียดหยามที่สุดในระบบวรรณะของศาสนาพราหมณ์

อย่างไรก็ตาม มีคำศัพท์อีกคำหนึ่ง ที่ชาวพุทธควรทำความเข้าใจให้ชัดเจนเกี่ยวกับลัทธิศาสนาพราหมณ์ในสมัยครั้นพุทธกาล คือ คำว่า “**อาศรม**” ดังนี้

“**อาศรม**” หมายถึง ที่อยู่ของนักพรต ตามลัทธิของพราหมณ์ ในยุคที่กลายเป็น “**ลัทธิฮินดู**” แล้วได้วางระเบียบเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตของชาวฮินดูวรรณะสูง โดยเฉพาะวรรณะพราหมณ์ โดยแบ่งเป็นขั้นหรือช่วงระยะ ๔ ขั้น หรือ ๔ ช่วง เรียกว่า “**อาศรม ๔**” กำหนดว่าชาวฮินดูวรรณะพราหมณ์ทุกคนจะต้องครองชีวิตให้ครบทั้ง ๔ อาศรม ตามลำดับ [แต่ในทางปฏิบัติ น้อยคนนักได้ปฏิบัติเช่นนั้น โดยเฉพาะปัจจุบัน ไม่ได้ถือกันแล้ว โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ไม่มีป่าให้เข้าไปอยู่] ได้แก่

(๑) “**พรหมจารี**” เป็นนักเรียนศึกษาพระเวท ถือพรหมจรรย์

(๒) “**คฤหัสถ์**” เป็นผู้ครองเรือน มีภรรยาและมีบุตร

(๓) “**วานปรสถ์**” ออกอยู่ป่าเมื่อเห็นบุตรของบุตร

(๔) “**สันยาสี**” [เขียนเต็มเป็น สันนยาสี] เป็นผู้สละโลก มีผ้านุ่งผืนเดียว ถือภาชนะขอ

อาหารและหมอน้ำเป็นสมบัติ จาริกภิกขาจารเรื่อยไปไม่ยุ่งเกี่ยวกับชาวโลก

[ข้อวิจารณ์: ปราชญ์บางท่านว่า: พราหมณ์ได้ความคิดจากพระพุทธศาสนาไปปรับปรุงจัดวางระบบของตนขึ้น หลังตั้งลัทธิฮินดูขึ้นมาแข่งกับพระพุทธศาสนา เพราะมีพราหมณ์ถือเพศสมณพราหมณ์มากขึ้นกว่าทุกวรรณะ จนถึงเป็นอริยสาวกของพระตถาคต เช่น พยายามนิยาม คำว่า “**สันยาสี**” ให้ตรงกับ คำว่า “**ภิกษุ**” แต่หาเหมือนกันจริงไม่]

นอกจากนี้ ผู้ปฏิบัติธรรมควรศึกษารายละเอียดเพิ่มเติมเกี่ยวกับ “**การศึกษา-Education**” ในสมัยพุทธกาลที่มีเมืองสำคัญๆ ในครั้งกระโน้น ดังเช่น “**ตักสิลา**” กับ “**คันธาระ**” ดังรายละเอียดต่อไปนี้

“เมืองดักลีลา” ชื่อนครหลวงแห่งแคว้นคันธาระ ซึ่งเป็นแคว้นหนึ่งในบรรดา ๑๖ แคว้น แห่งชมพูทวีป ดักลีลามีมาแต่ดึกดำบรรพ์ก่อนพุทธกาล เคยรุ่งเรืองด้วยศิลปวิทยาต่างๆ เป็นสถานที่ที่มีชื่อเสียงที่สุดในการศึกษายุคโบราณ เรียกกันว่า “เป็นเมืองมหาวิทยาลัย” สันนิษฐานว่า บัดนี้ คือ บริเวณซากโบราณสถาน ในเขตแคว้นปัญจาบ ของประเทศปากีสถาน อยู่ห่างออกไปประมาณ ๒๗ กม. ทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือของราวัลปินดี [Rawalpindi] เมืองหลวงเก่า และห่างจากอิสลามะบาด [Islamabad] เมืองหลวงปัจจุบัน ไปทางทิศตะวันตกประมาณ ๒๗ กม. “ดักลีลา” เป็นราชธานีที่มั่งคั่งรุ่งเรืองสืบต่อกันมาหลายศตวรรษ ตั้งแต่ก่อนพุทธกาล จนถึงพุทธศตวรรษที่ ๑๑ มีเรื่องราวเล่าไว้ในชาดกเป็นอันมาก ซึ่งแสดงให้เห็นว่า “ดักลีลา” เป็นศูนย์กลางการศึกษา มี “สำนักอาจารย์ทิศาปาโมกข์” ส่งสอนศิลปวิทยาต่างๆ แก่ศิษย์ซึ่งเดินทางมาเล่าเรียนจากทุกถิ่นในชมพูทวีป แต่ในยุคก่อนพุทธกาล “ชนวรรณะสูงเท่านั้น จึงมีสิทธิเข้าเรียนได้” บุคคลสำคัญและมีชื่อเสียงหลายท่านในสมัยพุทธกาลสำเร็จการศึกษาจากนครดักลีลา เช่น พระเจ้าปเสนทิโกศล เจ้ามหาลิจฉวีพันธุเสนาดี หมอชีวกโกมารภัจ และ องคุลิมาล เป็นต้น

“องคุลิมาล” พระมหาสาวกองค์หนึ่งของพระพุทธเจ้า เคยเป็นมหาโจร โด่งดัง เป็นบุตรของ “ภักควพราหมณ์” ผู้เป็นปุโรหิตของพระเจ้าโกศล มารดาชื่อ “นางมันตานีพราหมณี” เดิมชื่อ “อหิงสกะ” [แปลว่า “ผู้ไม่เบียดเบียน”] ไปศึกษาศิลปะศาสตร์ใน “สำนักอาจารย์ทิศาปาโมกข์” เมืองดักลีลา มีความรู้และความประพฤติดี เพื่อนศิษย์ด้วยกันริษยา ยูอาจารย์ให้กำจัดเสีย “อาจารย์ลวงอุบายให้ไปฆ่าคนครบหนึ่งพันแล้ว จะมอบวิชาพิเศษอย่างหนึ่งให้” [ในครั้งนั้น ยังไม่มีกระทรวงศึกษา ที่ออกระเบียบจรรยาบรรณครู จึงคิดชั่วสนธิกำลังได้มาตรฐาน ทั้งครูและศิษย์ มีความรู้แต่ไร้คุณธรรม ไม่สามารถยกระดับคุณภาพคนได้จริงๆ แต่จากแนวทางแห่ง “มัชฌิมาปฏิปทา-พุทธศึกษาแห่งไตรสิกขา” ให้เปรียบเทียบกับ “กาลามสูตร” ในข้อ (๑๐) “อย่าปลงใจเชื่อ เพราะนับถือที่ท่านสมณะนี้เป็นครูของเรา” ข้อนี้ใช้ได้เหนือกาลเวลา แม้ในสังคมปัจจุบัน] จึงกลายเป็น “มหาโจร” [ไม่มหาบัณฑิต] ผู้โหดร้ายทารุณตัดนิ้วมือคนที่ตนฆ่าตายแล้ว ร้อยเป็นพวงมาลัย จึงได้ชื่อว่า “องคุลิมาล” [แปลว่า “มีนิ้วเป็นพวงมาลัย”] ภายหลังพระพุทธเจ้าเสด็จไปโปรดกลับใจได้ ขอบวช ต่อมาก็ได้สำเร็จ “พระอรหันต์” ท่านเป็นต้นแห่งพุทธบัญญัติ ไม่ให้ “บวชโจรที่ขึ้นชื่อโด่งดัง” เพราะเป็นวัตรวิบัติหรือมนุษย์วิบัติ ให้บวชไม่ได้

ต่อมาภายหลังพุทธกาล “ดักลีลา” ได้ถูก “พระเจ้าอเล็กซานเดอร์มหาราช” กษัตริย์กรีกยึดครอง มีหนังสือที่คนชาติกรีกกล่าวถึง ขนบธรรมเนียม ประเพณีของเมืองดักลีลา เช่นว่า ประชาชนชาวดักลีลา ถ้าเป็นคนยากจน ไม่สามารถจะปลูกฝังธิดาให้มีเหย้าเรือนตามประเพณีได้ ก็นำธิดาไปขายที่ตลาด โดยเป่าสังข์ตีกลองเป็นอาณัติสัญญาณ [แต่คงไม่ใช่ต้นแบบวิถีชีวิตในค่านิยมเรื่องขายลูกกินที่มีในบางเขตทางภาคเหนือประเทศไทย] ประชาชนก็พากันมาล้อมดู ถ้าผู้ใดชอบใจก็ตกลงราคากัน

นำไปเป็นภรรยา หญิงที่สามีตายจะต้องเผาตัวตายไปกับสามี [ปัจจุบันได้ยกเลิกขนบธรรมเนียมนี้ไปแล้ว เพราะไม่ใช่นิทานเรื่อง “ดาวลูกไก่ทั้ง ๗” แต่ดาวที่ต้องระวังมาก คือ “ดาวไถ”]

นับแต่สมัย “พระเจ้าอโศกมหาราช” เป็นต้นมา “**ตักสิลา**” ได้เป็น “นครที่รุ่งเรืองด้วยพระพุทธศาสนา” ซึ่งเจริญขึ้นมาเคียงข้างศาสนาฮินดู เป็นแหล่งสำคัญแห่งหนึ่งของการศึกษา พระพุทธศาสนา ดังมีซากสถูปเจดีย์ วัดวาอาราม และ ประติมากรรมแบบ “**ศิลปะคันธาระ**” จำนวนมากปรากฏเป็นหลักฐาน

ต่อมาราว พ.ศ. ๕๔๓ หลวงจินฟาเหียน ได้มาสืบพระพุทธศาสนาในอินเดีย ยังได้มานมัสการพระสถูปเจดีย์ที่เมืองตักสิลา แสดงว่าเมืองตักสิลายังคงบริบูรณ์คืออยู่ แต่ต่อมาราว พ.ศ. ๑๐๕๐ ชนชาติอื่นยกมาตีอินเดียและได้ทำลายพระพุทธศาสนา ทำให้ “**เมืองตักสิลา**” พินาศสาปสูญไป ครั้นถึง พ.ศ. ๑๑๖๖ หลวงจินฟาเหียนจั่ง [พระถังซำจั๋ง] มาสืบพระพุทธศาสนาในอินเดีย กล่าวว่า

“เมืองตักสิลาตกอยู่ในสภาพเสื่อมโทรมเป็นเพียงเมืองหนึ่งที่ขึ้นกับแคว้นกัสมิระ โบสถ์วิหารสถานศึกษา และปูชนียสถานถูกทำลายหมด” จากนั้นมาก็ไม่ปรากฏเรื่อง “**เมืองตักสิลา**” อีก เขียนเต็มตามบาลีเป็น “**ตักกสิลา**” เขียนอย่างสันสกฤตเป็น “**ตักกสิลา**” อังกฤษเขียน “Taxila”

“**เมืองคันธาระ**” ชื่อแคว้นลำดับที่ ๑๕ ในบรรดา ๑๖ แคว้นใหญ่ ที่เรียกว่า “**มหาชนบทแห่งชมพูทวีป**” ตั้งอยู่แถบลุ่มแม่น้ำสินธุ ตอนเหนือ ปัจจุบันอยู่ในเขตปากีสถาน เริ่มแต่แคว้นปัญจาบภาคเหนือ ครอบคลุมไปถึงบางส่วนของประเทศอัฟกานิสถานรวมทั้ง “**เมืองกันฑहार**” [Kandahar] สันนิษฐานว่า เลื่อนมาจากชื่อเดิมของแคว้นนี้ คือ “Gandhara”

ในพุทธกาล “**คันธาระ**” มีนครหลวงชื่อ “**ตักสิลา**” ซึ่งเป็นนครที่รุ่งเรืองด้วยศิลปวิทยาต่างๆ มีพระราชูปถัมภ์ พระนามว่า “**ปุกกุสาดิ**” ในพระไตรปิฎก “**คันธาระ**” เป็นแคว้นใหญ่ มีชื่อเฉพาะตัว แต่เมื่อถึงยุคอรชกถา “**คันธาระ**” มักปรากฏชื่อรวมอยู่ด้วยกันกับ “**แคว้นกัสมิระ**” โดยเรียกชื่อรวมกันว่า “**แคว้นกัสมิระคันธาระ**” [ในพระไตรปิฎก “**กัสมิระ**” ยังไม่มีชื่อปรากฏ] ซึ่งแสดงว่า ดินแดนทั้งสองนี้อยู่ข้างเคียงติดต่อกันและในยุคนี้เป็นอันเดียวกัน ทางการเมือง ต่อมา “**คันธาระ**” ถูกทำลายแม้แต่ชื่อก็เลือนหายไป เหลือแต่ “**กัสมิระ**” [ปัจจุบันเขียน “**กัสมิระ**”] รูปสันสกฤตเดิมเป็น “**กัสมิระ**” บาลีเป็น “**กัสมิระ**” ในภาษาไทย บางทีเรียกเพี้ยนเป็น “**แคชเมียร์**”] ซึ่งในปัจจุบันปรากฏชื่อรวมอยู่ด้วยกันกับ “**แคว้นจัมมู**” โดยเรียกชื่อรวมกันว่า “**จัมมูและกัสมิระ**” [Jammu and Kashmir] และเป็นดินแดนที่เป็นกรณีพิพาทระหว่างอินเดียกับปากีสถานตลอดมา ตั้งแต่ประเทศทั้งสองนั้นแบ่งแยกจากกันในปี ๒๔๕๐ [ค.ศ.1947] กับทั้งจีนก็ได้ครอบครองแถบตะวันออกบางส่วน

ของ “**กัศมีระ**” เกิดเป็นกรณีพิพาทกับอินเดียด้วย สำหรับดินแดนส่วนที่เป็นของอินเดีย ซึ่งอยู่ได้ ส่วนที่พิพาทกันอยู่นั้น เรียกว่า “**รัฐชัมมูและกัศมีร์**” เป็นรัฐเหนือสุดของอินเดีย มีเมืองหลวงชื่อว่า “**ศรีนคร**” [Sri Nagar]

ด้วยเหตุนี้ องค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงประกาศพระศาสนาในท่ามกลางลัทธิศาสนาพราหมณ์ ซึ่งเป็นเรื่องยากลำบากมาก เพราะต้องโต้เถียงในข้อ “**ปรีปวาท**” [ปะ-รับ-ปะ-วาด] คือ คำกล่าวของคนพวกอื่นหรือลัทธิอื่น คำกล่าวโทษคัดค้านโต้แย้งของคนพวกอื่น หลักการของฝ่ายอื่น ลัทธิภายนอก [พาหิรสมัย: ปุพเพกตเหตุ วาท-ลัทธิกรรมเก่า ๑ อิศรนิมมานเหตุวาท-ลัทธิพระเป็นเจ้า ๑ เหตุอปัจจยวาท-ลัทธิเลี้ยงโชค ๑] หรือคำสอนที่คลาดเคลื่อน หรือ วิปริตผิดเพี้ยนไปเป็นอย่างอื่น ไม่เป็นไปตาม “**ธรรมตา-กฎธรรมชาติ**” โดยไม่ครั้นคร้ามด้วยความแก้วกล้าอาหาญในความเชื่อมั่น [Self-Confidences] ในพระธรรมของพระองค์ ดังนี้

“**เวสาร์ชชญาณ ๔**” [เวสาร์ชชะ] หมายถึง **ความไม่ครั้นคร้าม ความแก้วกล้าอาหาญ** พระญาณอันเป็นเหตุให้ทรงแก้วกล้า ไม่ครั้นคร้าม พระตถาคตเจ้าไม่ทรงมองเห็นว่า ใครก็ตาม จักทักท้วงพระองค์ได้โดยชอบธรรมในฐานะเหล่านี้ คือ

- (๑) “**สัมมาสัมพุทธปฏิญญา**” คือ “**ท่านปฏิญญาว่า เป็นสัมมาสัมพุทธะ**” **ธรรมเหล่านี้ท่านยังไม่รู้**”
- (๒) “**จีณาสวปฏิญญา**” คือ “**ท่านปฏิญญาว่า เป็นจีณาสพ**” **อาสวะเหล่านี้ของท่านยังไม่สิ้น**”
- (๓) “**อันตรายิกธรรมวาทะ**” คือ “**ท่านกล่าวธรรมเหล่าใดว่าเป็นอันตราย**” **ธรรมเหล่านั้นไม่อาจก่ออันตรายแก่ผู้ต้องเสพได้จริง**”
- (๔) “**นียยานิกธรรมเทศนา**” คือ “**ท่านแสดงธรรมเพื่อประโยชน์อย่างใด**” **ประโยชน์อย่างนั้นไม่เป็นทางนำผู้ทำตามให้ถึงความสิ้นทุกข์โดยชอบจริง**”

ด้วยเหตุนี้ พระองค์จึงทรงถึงความเกษม ถึงความไม่มีภัย แก้วกล้า ไม่ครั้นคร้ามอยู่ “**เวสาร์ชชะ ๔**” นี้ คู่กับ “**ตถาคตพล ๑๐**” [เรียกกันทั่วไปว่า “**ทศพลญาณ**”] เป็นธรรมที่ทำให้พระตถาคต “**ทรงปฏิญญาฐานะแห่งผู้นำ**” หมายถึง “**ฐานะอันสูงสุด คือ ฐานะอันประเสริฐ เป็นฐานะของพระพุทธเจ้าแต่ก่อนทั้งหลายผู้องอาจ**” และ “**เปล่งลีลาในบริษัททั้งหลาย**” หมายถึง ใน “**บริษัท ๘**” มี กษัตริย์ พราหมณ์ คหบดี สมณะ เทพชั้นจาตุम्मหาราชิกะ เทพชั้นดาวดึงส์ มาร และ พรหม “**ยังพรหมจักรให้เป็นไป**” หมายถึง “**เป็นจักรประเสริฐสูงสุดบริสุทธิ**” ฟังทราบ “**อักษัณฑ์**” (พระสูตรตันตปิฎก ขุททกนิกาย ปฏิสัมภิทามรรค เล่ม ๗ ภาค ๒ - หน้าที่ 625-627 FILE 69) ดังต่อไปนี้

“จกคศัพท์” ปรากฏใน “สมบัติ-ลักษณะ-เครื่องประกอบรถ-อิริยาบถ-ทาน-รัตนจักร-ธรรมจักร-อรุจักร” เป็นต้น ในที่นี้ปรากฏในธรรมจักร พระโยคาวจรพึงประกาศธรรมจักรเมื่อนั้น โดยอาการ ๒ อย่าง

“จกคศัพท์” (๑) **ปรากฏในสมบัติ** ในบทมีอาทิว่า คู่ก่อนภิกษุทั้งหลาย สมบัติของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลายผู้ประกอบด้วยจักร ๔ เหล่านี้ (๒) **ปรากฏในลักษณะ** ในประโยคนีว่า จักรเกิดที่ฝ่าพระบาทเบื้องล่าง (๓) **ปรากฏในส่วนของรถ** ในประโยคนีว่า จุกล้อหมุนไปตามรอยเท้าจะนั้น (๔) **ปรากฏในอิริยาบถ** ในบทนี้ว่า มีจักร ๔ มีทวาร ๕ (๕) **ปรากฏในทาน** ในประโยคนีว่า เมื่อให้ท่านจงบริโภคน้ำและอย่าเป็นผู้ประมาท ข้าแต่พระองค์ผู้เป็นใหญ่ในแคว้นโกศล ขอพระองค์จงยังจักรให้เป็นไปเกิด (๖) **เป็นไปในรัตนจักร** ในบทนี้ว่า จักรรัตนอันเป็นทิพย์ได้ปรากฏแล้ว (๗) **เป็นไปในธรรมจักร** ในบทนี้ว่าจักรอันเราประกาศแล้ว (๘) **เป็นไปในอรุจักร** ในบทนี้ว่า จักรย่อมหมุนไปบนหัวของสัตว์ผู้ถูกความวิษยาครอบงำแล้ว (๙) **เป็นไปในพรหมจักร** ในบทนี้ว่า ด้วยจักรมียอดคม ในอสนิมณฑล ในบทนี้ว่า สายฟ้าฟาด แต่ในที่นี้ จกคศัพท์นี้ ปรากฏในธรรมจักร

อนึ่ง ธรรมจักรนั้นมี ๒ อย่าง คือ “**ปฏิเวชญาณ**” และ “**เทศนาญาณ**” ในญาณทั้ง ๒ นั้น (๑) **การนำมาซึ่งอริยมผลของตนอันเจริญแล้วด้วยปัญญา** ชื่อว่า “**ปฏิเวชญาณ**” และ (๒) **การนำมาซึ่งอริยมผลของสาวกทั้งหลายอันเจริญแล้วด้วยกรุณา** ชื่อว่า “**เทศนาญาณ**” ในญาณทั้ง ๒ นั้น “**ปฏิเวชญาณ**” มี ๒ อย่าง คือ “**กำลังเกิด**” ๑ “**เกิดแล้ว**” ๑ ญาณนั้นชื่อว่า “**กำลังเกิด**” ตั้งแต่อกมहाภิเนษกรรมณ์ จนถึงอรหัตมรรค ชื่อว่า “**เกิดแล้วในอรหัตผล**” ด้วยความว่า:

“**พระโพธิสัตว์ผู้สัทธตถกุมาร จักเสด็จออกมหาภิเนษกรรมณ์ในเวลาเที่ยงคืน ทรงผนวชในวันพระราชโอรสประสูติ ทรงประกอบความเพียรเนื่องๆ แล้วทรงบรรลุพระสัพพัญญุตญาณตามลำดับ คือ ในปีที ๒๕ ก็เสด็จออกมหาภิเนษกรรมณ์ บรรพชาที่ฝั่งแม่น้ำอโนมาที่ เสด็จไปอุรุเวลาประเทศโดยลำดับ แล้วเริ่มตั้งความเพียร ในกาลนั้น**”

อีกอย่างหนึ่ง ชื่อว่า “**กำลังเกิด**” ตั้งแต่ประดิษฐาน ณ ภพดุสิต จนถึงบรรลุอรหัตมรรค ณ โภธิบัลลังก์ ชื่อว่า “**เกิดแล้วในขณะแห่งผล**” หรือ “**กำลังเกิด**” ตั้งแต่ศาสนาพระทีปังกรทศพล จนถึงบรรลุอรหัตมรรค ชื่อว่า “**เกิดแล้วในขณะแห่งผล**” แม้เทศนาญาณก็มี ๒ อย่าง คือ “**กำลังเป็นไป**” ๑ “**เป็นไปแล้ว**” ๑ “**เทศนาญาณ**” นั้น ชื่อว่า กำลังเป็นไปเพียงใดแต่อรหัตมรรคของพระอัญญาโกณฑัญญะเถระ ชื่อว่า “**เป็นไปแล้วในขณะแห่งผล**” ฉะนั้น “**ปฏิเวชญาณ**” เป็นโลกุตระ “**เทศนาญาณ**” เป็นโลกิยะ แม้ทั้ง ๒ นั้น ก็ไม่ทั่วไปด้วยผู้อื่น เป็น “**โอรสญาณ**” [ญาณเกิดแต่อก] ของพระพุทธเจ้าทั้งหลายเท่านั้น ด้วยเหตุนี้ท่านจึงกล่าวว่า “**พุทธมจกุกัม ปวตุเตติ**” คือ ประกาศพรหมจักร

“ทศพลญาณ” หมายถึง พระญาณอันเป็นกำลังของพระตถาคต ๑๐ ประการ ที่ทำให้พระองค์สามารถบันลือ
ลีลนาท ประสาทพระศาสนาได้มั่นคง ได้แก่

- (๑) “**ฐานาฐานญาณ**” ปรินิพพานยังรู้ฐานะและอฐานะ คือ รู้กฎธรรมชาติเกี่ยวกับขอบเขตและขีดขั้น
ของสิ่งทั้งหลายว่า อะไรเป็นไปได้ อะไรเป็นไปไม่ได้ และแค่ไหนเพียงไร โดยเฉพาะ ในแง่
ความสัมพันธ์ระหว่างเหตุกับผล และกฎเกณฑ์ทางจริยธรรม เกี่ยวกับ “สมรรถวิสัยของบุคคล”
ซึ่งจะได้รับ “ผลกรรม” ที่ดีและชั่วต่างๆ กัน
- (๒) “**กรรมวิปากญาณ**” ปรินิพพานยังรู้ผลของกรรม คือ สามารถกำหนดแยกการให้ผลอย่าง
สลับซับซ้อน ระหว่าง “กรรมดี” กับ “กรรมชั่ว” ที่สัมพันธ์กับปัจจัยแวดล้อมต่างๆ มองเห็น
รายละเอียดและความสัมพันธ์ภายในกระบวนการก่อ “ผลของกรรม” อย่างชัดเจน
- (๓) “**สัตตคตคามินีปฏิปทาญาณ**” ปรินิพพานยังรู้ข้อปฏิบัติที่จะนำไปสู่คติทั้งปวง คือ สுகคติ ทุกคติ หรือ
พ้นจากคติ หรือปรินิพพานยังรู้ข้อปฏิบัติที่จะนำไปสู่ “อรรถประโยชน์” ทั้งปวง กล่าวคือ “ทิฏฐุชัม
มิกัตถะ-สัมปรายิกัตถะ-ปรมัตถะ” คือ รู้ว่าเมื่อปรารถนาจะเข้าถึงคติหรือประโยชน์ใด จะต้อง
ทำอะไรบ้าง มีรายละเอียดวิธีปฏิบัติอย่างไร
- (๔) “**นानาธาตุนญาณ**” ปรินิพพานยังรู้สภาวะของโลกอันประกอบด้วย “ธาตุ” ต่างๆ เป็นอเนก คือ รู้
สภาวะของธรรมชาติ ทั้งฝ่าย “อุปาทินนถสังขาร” และฝ่าย “อนุอุปาทินนถสังขาร” เช่น รู้จัก
ส่วนประกอบต่างๆ ของชีวิต สภาวะของส่วนประกอบเหล่านั้น พร้อมทั้งลักษณะและหน้าที่
ของมันแต่ละอย่าง อาทิ การปฏิบัติหน้าที่ของ “ขันธ-อายตนะ-ธาตุ” ต่างๆ ในกระบวนการ
รับรู้ เป็นต้น และรู้เหตุแห่งความแตกต่างกันของสิ่งทั้งหลายเหล่านั้น
- (๕) “**นानาธิมุตตคตญาณ**” ปรินิพพานยังรู้ “อธิมุตติ” คือ รู้อัธยาศัย ความโน้มเอียง ความเชื่อถือ แนวความ
สนใจ เป็นต้น ของสัตว์ทั้งหลายที่เป็นไปต่างๆ กัน
- (๖) “**อินทริยปโรปริยัตตญาณ**” ปรินิพพานยังรู้ความยิ่งและหย่อนแห่ง “อินทริย์” ของสัตว์ทั้งหลาย คือ
รู้ว่าสัตว์นั้นๆ มีศรัทธา วิริยะ สติ สมาธิ ปัญญา แคไหน เพียงใด มีกิเลสมาก กิเลสน้อย มี
อินทริย์อ่อน หรือแก่กล้า สอนง่าย หรือสอนยาก มีความพร้อมที่จะตรัสรู้หรือไม่
- (๗) “**ฌานาทิสังกิลเลสาทิญาณ**” ปรินิพพานยังรู้ความเศร้าหมอง ความฟ่องแผ้ว การออกแห่งฌานวิโมกข์
สมาธิ และ สมาบัติ ทั้งหลาย
- (๘) “**ปุพเพนิวาสานุสสติญาณ**” ปรินิพพานยังรู้อันทำให้ระลึกภพที่เคยอยู่ในหนหลังได้
- (๙) “**จุตูปปาตญาณ**” ปรินิพพานยังรู้จุดและอุบัติของสัตว์ทั้งหลายอันเป็นไปตามกรรม
- (๑๐) “**आสวรรคกขญาณ**” ปรินิพพานยังรู้ความสิ้นไปแห่งอาสวะทั้งหลาย

เพราะฉะนั้น ลักษณะอันเป็น “มหาบุรุษ” หรือ “โศภณบุรุษ” ของพระตถาคตเจ้าพระองค์นั้น ย่อมสร้างความน่าศรัทธาปสาทะด้วยอิโมกข์ [ศรัทธาแรงกล้าที่ทำให้ใจผ่องใสอย่างยิ่ง = อิโมกข์สัทธา] ซึ่งตรงกับ “โอภักปนสัทธา” คือ ความเชื่อหนักแน่นสนิทแน่วเมื่อได้ปฏิบัติก้าวหน้าไปในการเห็นความจริง ตามคำสอนของพระศาสดา หรือ “ปสาทสัทธา” คือ ความเชื่อที่เป็นเพียงความเลื่อมใสจากการได้ยินได้ฟังพระธรรมของพระศาสดา ตัวอย่างเช่น ใน “อัครัญญสูตร” (พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค เล่ม ๓ ภาค ๑ - หน้าที่ 145-165 FILE 15) ดังนี้

“อัครัญญสูตร” โดยความย่อ ดังนี้ ชื่อสูตรที่ ๔ แห่งทีฆนิกายปาฎิกวรรค พระสุตตันตปิฎก ทรงแสดงแก่ “สามเณรวาเสฏฐะ” และ “สามเณรภัทวาชะ” ผู้ออกบวชจากตระกูลพราหมณ์ ทรงคัดค้านคำกล่าวอ้างของพวกพราหมณ์ ที่ถือว่า “พราหมณ์เป็นวรรณะประเสริฐที่สุด” และ “ถือว่าชาติกำเนิดเป็นเครื่องตัดสินความประเสริฐ และความต่ำทรามของมนุษย์” ทรงแสดงให้เห็นว่า “ความประเสริฐหรือต่ำทรามนั้น อยู่ที่ความประพฤติ โดยมีธรรมเป็นเครื่องตัดสิน” คนวรรณะต่างๆ ออกบวชในพระพุทธศาสนาแล้ว ย่อมชื่อว่า “เป็นผู้เกิดจากกรรมเสมอกันหมด” แล้วทรงแสดงความเป็นมาของสังคมมนุษย์ เริ่มแต่เกิดมีสัตว์ขึ้นในโลกแล้วเปลี่ยนแปลงตามลำดับ จนเกิดมีมนุษย์ที่อยู่รวมกันเป็นหมู่เป็นพวก เกิดความจำเป็นต้องมีการปกครอง และมีการประกอบอาชีพ การงานต่างๆ กัน **วรรณะทั้ง ๔ ก็เกิดจากความเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ มิใช่เป็นเรื่องของพรหมสร้างสรรค์** แต่ “เกิดจากกรรม” [ธรรมดา-กฎธรรมชาติ -Natural Law อันพิจารณาเห็นได้ด้วย “ธัมมัญญัตติญาณ” โดย อิทัปปัจจยตา-ปฏิจสุมุบบาท-ปัจจยการ หรือ จตุปปาตญาณ] ทุกวรรณะประพฤติชั่วก็ไปอบายได้ ปฏิบัติธรรมก็บรรลุนิพพานได้ **ธรรมเป็นเครื่องตัดสิน และ ธรรมเป็นของประเสริฐสุด** ผู้ที่สิ้นอาสวกิเลสแล้ว เป็นผู้ประเสริฐสุดในวรรณะทั้ง ๔ ส่วน **ผู้ที่สมบูรณ์ด้วยวิชาและจรณะ** [“วิชาจรณสมุปนุโน” (ข้อ ๓ ในพุทธคุณ ๕) หมายถึง ความเป็นผู้ถึงพร้อมด้วย “วิชา” คือ ความรู้แจ้ง ได้แก่ วิชา ๓ กับ วิชา ๘ และ “จรณะ” (จรณะ ๑๕) คือ ความประพฤติ ได้แก่ สีลสัมปทา ๑ อปณณกปฏิบัติ ๓ สัทธรรม ๗ และ ฌาน ๔] เป็น **ผู้ประเสริฐสุดในบรรดาเทวะ และมนุษย์ทั้งปวง** สิ่งนี้คือ “คุณสมบัติแห่งความค่าความเป็นมนุษย์ของพระพุทธศาสนา”

๔. อัครัญญสูตร

เรื่อง วาเสฏฐะการทวาชะ

(พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค เล่ม ๓ ภาค ๑ - หน้าที่ 145-165 FILE 15)

[๕๑] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้:- สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคเจ้าประทับอยู่ ณ ปราสาทของนางวิสาขาไมคารมารดา ในบุพพารามกรุงสาวัตถี ก็โดยสมัยนั้นแล วาเสฏฐสามเณรสละการทวาชสามเณร หวังความเป็นภิกษุ จึงอยู่ประจำในสำนักของภิกษุ ลำดับนั้นในเวลาเย็นวันหนึ่ง พระผู้มีพระภาคเจ้าเสด็จออกจากที่เรือนแล้ว ได้เสด็จลงจากปราสาท ทรงจงกรมอยู่ที่กลางแจ้งที่ร่มเงาปราสาท วาเสฏฐสามเณรได้เห็นพระผู้มีพระภาคเจ้าเสด็จออกจากที่เรือนลงจากปราสาทแล้ว เสด็จจงกรมอยู่กลางแจ้งที่ร่มเงาปราสาทในเย็นวันหนึ่ง ครั้นเห็นแล้ว จึงเรียกการทวาชสามเณรมากล่าวว่า:

การทวาชผู้มีอายุ พระผู้มีพระภาคเจ้านี้เสด็จออกจากที่เรือนลงจากปราสาท การทวาชะจงกรมอยู่ที่กลางแจ้งที่ร่มเงาของปราสาทในเวลาเย็น การทวาชะผู้อาวุโส เรามาไปกัน เราจักเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้าจนถึงที่ประทับ เราพึงได้ เพื่อจะฟังธรรมิกถา ในที่เฉพาะพระพักตร์ของพระผู้มีพระภาคเจ้า ดังนี้

การทวาชสามเณรก็รับคำของวาเสฏฐสามเณรว่า ตกลงท่านผู้มีอายุ ครั้งนั้นแล วาเสฏฐสามเณรและการทวาชสามเณรจึงพากันเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้าจนถึงที่ประทับ ครั้นเข้าไปเฝ้าแล้ว ได้ถวายอภิวัตพระผู้มีพระภาคเจ้าแล้ว ได้เดินจงกรมตามพระผู้มีพระภาคเจ้าซึ่งกำลังเสด็จ จงกรมอยู่ ครั้งนั้นแล พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสเรียกวาเสฏฐสามเณรมา แล้วตรัสว่า:

ดูก่อนวาเสฏฐะและการทวาชะ เธอทั้งหลายแล มีชาติเป็นพราหมณ์มีตระกูลเป็นพราหมณ์ ออกบวชจากตระกูลของพราหมณ์ ดูก่อนวาเสฏฐะและการทวาชะ พราหมณ์ทั้งหลาย ไม่ดำ ไม่บริภาษเธอทั้งหลายหรือ ดังนี้

วาเสฏฐะและการทวาชสามเณรจึงทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญพราหมณ์ทั้งหลาย ย่อมดำ ย่อมบริภาษข้าพระองค์ทั้งหลายด้วยถ้อยคำตามสมควรแก่ตนอย่างเต็มที่ ไม่มีลดหย่อนเลย ดังนี้

พระผู้มีพระภาคเจ้าจึงตรัสถามว่า ดูก่อนวาเสฏฐะและการทวาชะ ก็พวกพราหมณ์ดำบริภาษเธอด้วยคำด้านสมควรแก่ตนอย่างเต็มที่ ไม่มีลดหย่อนเลยอย่างไร

สามเณรทั้งสองทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พราหมณ์ทั้งหลาย กล่าวยังนี้ว่า:

- (๑) พราหมณ์เท่านั้น เป็นวรรณะประเสริฐที่สุด วรรณะเหล่าอื่นเลวทราม
- (๒) พราหมณ์เท่านั้น เป็นวรรณะขาว วรรณะอื่นดำ
- (๓) พวกพราหมณ์ทั้งหลายเท่านั้นบริสุทธิ์ คนที่ไม่ใช่พราหมณ์ หาบริสุทธิ์ไม่

(๔) พวกพราหมณ์ทั้งหลาย เป็นบุตรเกิดจากอูระ เกิดจากปากของพระพรหม เกิดจากพระพรหม พระพรหมเนรมิตขึ้นมา เป็นทายาทของพระพรหม พวกท่านมาละเสียดจากรวรรณะที่ประเสริฐที่สุดเข้าไปอยู่ในวรรณะที่เลวทราม คือ **พวกสมณะโล้น** เป็นพวกคหบดีเป็นพวกดำ เกิดจากเท้าของพระพรหม การที่พวกท่านมาละเสียดจากรวรรณะประเสริฐสุด ฯลฯ เช่นนี้ ไม่เป็นการดี ไม่เป็นการสมควรเลย

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พวกพราหมณ์ได้พากันดำบริภาษข้าพระองค์ทั้งหลายด้วยถ้อยคำบริภาษอันสมควรแก่ตนอย่างเต็มที่ ไม่มีลดหย่อนเลย อย่างนี้แล ดังนี้

พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า คู่ก่อนวาเสฏฐะและภารทวาชะ **พวกพราหมณ์ระลึกถึงเรื่องเก่าของตนไม่ได้** จึงกล่าวอย่างนี้ว่า (๑) **พราหมณ์เท่านั้นเป็นวรรณะประเสริฐที่สุด วรรณะเหล่าอื่นเลวทราม** (๒) **พราหมณ์เท่านั้นมีวรรณะขาว วรรณะเหล่าอื่นดำ** (๓) **พวกพราหมณ์เท่านั้นบริสุทธิ์ หมู่ชนที่ไม่ใช่พราหมณ์หาบริสุทธิ์ไม่** (๔) **พวกพราหมณ์ เป็นบุตรเกิดแต่อูระ เกิดจากปากของพระพรหม เกิดจากพระพรหม พรหมเนรมิตขึ้น เป็นทายาทของพรหม** ดังนี้

คู่ก่อนวาเสฏฐะและภารทวาชะ ตามที่ปรากฏชัดเจนอยู่ว่า นางพราหมณีของพวกพราหมณ์ทั้งหลายมีระดูบ้าง มีครรภ์บ้าง ตลอดอยู่บ้าง ให้ลูกค่อมนมบ้าง ก็พราหมณ์เหล่านั้น เป็นผู้เกิดทางช่องตลอดของนางพราหมณีทั้งนั้น พราหมณ์เท่านั้น เป็นวรรณะประเสริฐที่สุด ฯลฯ เป็นทายาทของพรหม ดังนี้ ก็พราหมณ์เหล่านั้น ย่อมกล่าวดูพระพรหม และพุดมุสา พวกเขาจะต้องประสพ **“สิ่งไม่เป็นบุญมากมาย”**

ว่าด้วย วรรณะ ๔

(พระสูตรตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค เล่ม ๓ ภาค ๑ - หน้าที่ 147 - FILE 15)

[๕๒] คู่ก่อนวาเสฏฐะและภารทวาชะ วรรณะเหล่านี้มี ๔ คือกษัตริย์ พราหมณ์ แพศย์ สุทร คู่ก่อนวาเสฏฐะและภารทวาชะ กษัตริย์บางพระองค์ในโลกนี้ (๑) มีปกติฆ่าสัตว์-ปาณาติบาต (๒) มีปกติถือเอาของที่เขาไม่ได้ให้-อทินนาทาน (๓) มีปกติประพฤติผิดคิดทางกาม-กามสมุจฉาจาร (๔) มีปกติพูดเท็จ-มุสาวาท (๕) มีวาจาต่อเสียด-ปิสฺณาวาจา (๖) มีวาจาหยาบคาย-หฺรฺสฺวาจา (๗) พุดเพื่อเจ้า-สัมผัปปลาปะ (๘) เฟงเล็งอยากจะได้ของเขา-อภิขฉา (๙) พยาบาทปองร้ายเขาผู้อื่น-พยาบาท (๑๐) มีความเห็นผิดจากคลองธรรม-มิจฉาทิฎฐิ [อภุสฺสกรรมมถ ๑๐] คู่ก่อนวาเสฏฐะและภารทวาชะ ธรรมทั้งหลายเหล่านี้อันใดเป็นอกุศล นับว่าเป็นอกุศล มิโทษนับว่ามีโทษ ไม่ควรเสพ นับว่าไม่ควรเสพ ไม่ควรเป็นอริยธรรม ก็นับว่าไม่ควรเป็นอริยธรรม เป็นธรรมที่ดำ มีวิบากดำ วิญญูชนคติเตยฺยน ดังกล่าวมานี้ ธรรมเหล่านั้นย่อมปรากฏอย่างชัดเจนในกษัตริย์บางพระองค์ คู่ก่อนวาเสฏฐะและภารทวาชะ แม้พราหมณ์แล... คู่ก่อนวาเสฏฐะและภารทวาชะแม้แพศย์แล... คู่ก่อนวาเสฏฐะและภารทวาชะ แม้สุทรและบางคนในโลกนี้ (๑) มีปกติฆ่าสัตว์-ปาณาติบาต (๒)

มีปกติถือเอาของที่เขามาไม่ได้ให้-อทินนาทาน (๓) มีปกติประพฤติดิถีทางกาม-กามสุมิจฉาจาร (๔) มีปกติพูดเท็จ-มุสาวาท (๕) มีวาจาต่อเสียด-ปิสฺสูณาวาจา (๖) มีวาจาหยาบคาย-ผรุสฺสวาจา (๗) พูดเพื่อเจ้า-สัมผฺปปลापะ (๘) เฟงเล็งอยากจะได้ของเขา-อนภิชฺฌมา (๙) พยาบาทปองร้ายเขาผู้อื่น-พยาบาท (๑๐) มีความเห็นผิดจากคลองธรรม-สมฺมาทิฏฺฐิ [อุคฺคตกรรรมบถ ๑๐] คู่ก่อนวาเสฏฺฐะและภารทวาชะอย่างนี้แล ธรรมทั้งหลายเหล่านี้ เป็นอุคฺคต นับว่าเป็นอุคฺคต ฯลฯ เป็นธรรมคำมีวิปากคำ วิญญฺชนดิเตยฺยน ธรรมเหล่านั้นก็ย่อมปรากฏอย่างชัดเจนในสุทรแม้บางคน

ว่าด้วย ธรรมอันประเสริฐในโลกทั้งสอง

(พระสูตรต้นตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค เล่ม ๓ ภาค ๑ - หน้าที่ 148-149 FILE 15)

[๕๓] คู่ก่อนวาเสฏฺฐะและภารทวาชะ กษัตริย์แม้บางคนในโลกนี้ เป็นผู้ (๑) เว้นขาดจากจากปลงชีวิต-ปาณาติปาตา เวรมณี (๒) เว้นขาดจากถือเอาของที่เขามาไม่ได้ให้โดยอาการขโมย-อทินนาทานา เวรมณี (๓) เว้นขาดจากประพฤติดิถีในกาม-กามสุมิจฉาจารา เวรมณี (๔) เว้นขาดจากพูดเท็จ-มุสาวาทา เวรมณี (๕) เว้นขาดจากพูดต่อเสียด-ปิสฺสูณาย วาจา เวรมณี (๖) เว้นขาดจากพูดคำหยาบ-ผรุสฺสย วาจา เวรมณี (๗) เว้นขาดจากพูดเพื่อเจ้า-สมฺผฺปปลापา เวรมณี (๘) ไม่คิดเฟงเล็งอยากจะได้ของเขา-อนภิชฺฌมา (๙) ไม่คิดร้ายต่อผู้อื่น-อพยาบาท (๑๐) ความเห็นชอบถูกต้องตามคลองธรรม-สมฺมาทิฏฺฐิ [อุคฺคตกรรรมบถ ๑๐] คู่ก่อนวาเสฏฺฐะและภารทวาชะ อย่างนี้แล ธรรมเหล่านี้เหล่านี้ เป็นอุคฺคต นับว่าเป็นอุคฺคต ไม่มีโทษนับว่าไม่มีโทษ ควรเสพนับว่าควรเสพ ควรเป็นอริยะนับว่าควรเป็นอริยะ เป็นธรรมขาว มีวิปากขาว วิญญฺชนสรฺรเสริญฺญ ธรรมเหล่านั้นย่อมปรากฏอย่างชัดเจนในกษัตริย์บางคนในโลกนี้ คู่ก่อนเวเสฏฺฐะและภารทวาชะ แม้พราหมณ์... คู่ก่อนวาเสฏฺฐะและภารทวาชะ แม้แพศย์แล คู่ก่อนวาเสฏฺฐะและภารทวาชะ แม้สุทรแลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ (๑) เว้นขาดจากจากปลงชีวิต-ปาณาติปาตา เวรมณี (๒) เว้นขาดจากถือเอาของที่เขามาไม่ได้ให้โดยอาการขโมย-อทินนาทานา เวรมณี (๓) เว้นขาดจากประพฤติดิถีในกาม-กามสุมิจฉาจารา เวรมณี (๔) เว้นขาดจากพูดเท็จ-มุสาวาทา เวรมณี (๕) เว้นขาดจากพูดต่อเสียด-ปิสฺสูณาย วาจา เวรมณี (๖) เว้นขาดจากพูดคำหยาบ-ผรุสฺสย วาจา เวรมณี (๗) เว้นขาดจากพูดเพื่อเจ้า-สมฺผฺปปลापา เวรมณี (๘) ไม่คิดเฟงเล็งอยากจะได้ของเขา-อนภิชฺฌมา (๙) ไม่คิดร้ายต่อผู้อื่น-อพยาบาท (๑๐) ความเห็นชอบถูกต้องตามคลองธรรม-สมฺมาทิฏฺฐิ [อุคฺคตกรรรมบถ ๑๐]

คู่ก่อนวาเสฏฺฐะและภารทวาชะ อย่างนี้แล ธรรมทั้งหลายเหล่านี้ เหล่านี้เป็นอุคฺคต นับว่าเป็นอุคฺคต ไม่มีโทษนับว่าไม่มีโทษควรเสพ นับว่าควรเสพควรเป็นอริยะ นับว่าควรเป็นอริยะ เป็นธรรมขาว มีวิปากขาว วิญญฺชนสรฺรเสริญฺญ ธรรมทั้งหลายเหล่านั้น ย่อมปรากฏอย่างชัดเจน แม้ในสุทรบางคน

คู่ก่อนวาเสฏฐะและภราทวาชะ เมื่อวาระทั้ง ๔ เหล่านี้แลรวม กันเป็น ๒ ฝ่าย คือ พวกที่ตั้งอยู่ในธรรมฝ่าย
ดำ วิญญูชนดิเตยนพวกหนึ่ง และพวกตั้งอยู่ในธรรมฝ่ายขาว วิญญูชนไม่ดิเตยนพวกหนึ่ง ในเรื่องนี้เหตุใด
พวกพราหมณ์ จึงพากันกล่าวอย่างนี้ว่า “พราหมณ์เท่านั้นเป็นวาระประเสริฐที่สุด” วาระเหล่าอื่นล้วน
เลวทราม “พราหมณ์เท่านั้นมีวาระขาว” วาระเหล่าอื่นดำ “พราหมณ์เท่านั้น ย่อมบริสุทธิ์” หมุ่คนที่ไม่ใช่
พราหมณ์หาบริสุทธิ์ไม่ “พราหมณ์ทั้งหลายเป็นบุตรเกิดแต่อกเกิดจากปากของพรหม เกิดจากพระพรหม
โดยตรง พรหมเนรมิตขึ้นเป็นทายาทของพรหม” ดังนี้ “วิญญูชนทั้งหลายย่อมไม่รับรองถ้อยคำของพราหมณ์
เหล่านั้น” ข้อนี้เพราะเหตุอะไร คู่ก่อนวาเสฏฐะและภราทวาชะเพราะว่า บรรดา วาระทั้ง ๔ เหล่านี้ “ผู้ใด
เป็นภิกษุผู้พิจารณา อยู่จบพรหมจรรย์มีกิจที่ควรทำทำเสร็จแล้วปลงภาระลงได้แล้ว ตามบรรดาประโยชน์ของ
ตน มีสังโยชน์เครื่องผูกมัดไว้ภายในภพสิ้นรอบแล้ว หลุดพ้นได้เพราะรู้โดยชอบ” และแล้ว “ผู้นั้นย่อมปรากฏ
ว่าเป็นยอดกว่าคนทั้งหลายโดยธรรมแท้ หาใช่โดยอธรรมไม่” คู่ก่อนวาเสฏฐะและภราทวาชะ “ก็ธรรม
เท่านั้นประเสริฐที่สุด” ภราทวาชะ โดยบรรยายมานี้ พวกเธอพึงเข้าใจข้อนี้ว่า วาเสฏฐะและภราทวาชะ
โดยบรรยายมานี้ พวกเธอพึงเข้าใจข้อนี้ว่า “ธรรมเท่านั้น ประเสริฐที่สุดในหมู่มนุษย์ทั้งในภพธรรม
และในอกัสมปรายภพ” [ภพหน้าอันประเสริฐ-โลกุตตรภูมิ]

คำอธิบายด้วยเหตุผลที่เป็นสัมมาทิฐิ:

ในบทว่า (๑) “พราหมณ์เท่านั้นเป็นวาระประเสริฐที่สุด” (๒) “พราหมณ์เท่านั้นมีวาระขาว” (๓)
“พราหมณ์เท่านั้น ย่อมบริสุทธิ์” และ (๔) “พราหมณ์ทั้งหลายเป็นบุตรเกิดแต่อกเกิดจากปากของพรหม เกิด
จากพระพรหมโดยตรง พรหมเนรมิตขึ้นเป็นทายาทของพรหม” ซึ่งเป็น “มิจฉาทิฐิ” หมายถึง ความเห็นผิด
ที่คลาดเคลื่อนจากธรรมดาหรือกฎธรรมชาติ ตามที่เป็นจริง เป็นความเชื่อ ไม่ประกอบด้วยเหตุผล เป็นพวก
ลัทธินอกพระพุทธศาสนา ที่เรียกว่า “อิสสรนิมมานเหตุวาท-ลัทธิพระเป็นเจ้าของเจ้า” แต่พระตถาคตทรงแก้คำ
“ปรีปวาท” [ปะ-รับ-ปะ-วาด] นั้น ด้วยวาทะโดยนัยอรรถะว่า:

[สัมมาทิฐิ] “ผู้ใดเป็นภิกษุผู้พิจารณา อยู่จบพรหมจรรย์มีกิจที่ควรทำทำเสร็จแล้วปลงภาระลงได้แล้ว ตาม
บรรดาประโยชน์ของตน มีสังโยชน์เครื่องผูกมัดไว้ภายในภพสิ้นรอบแล้ว หลุดพ้นได้เพราะรู้โดยชอบ”

เพราะฉะนั้น สมณพราหมณ์ใดผู้เลื่อมใสศรัทธาในอริยมรรค ย่อมมีปริชาสามารถบรรลุได้ถึง:

- (๑) “**รูปฌาน ๔**” [**ปฐมฌาน-ทุติยฌาน-ตติยฌาน-จตุตถฌาน**] หมายถึง ได้บรรลุถึงภูมิจิตที่เป็นพรหมใน “**รูปพรหม ๔**” [ชั้นกายหยาบ] และ ถ้าสามารถบรรลุถึง:
- (๒) “**อรุปฌาน ๔**” [**อากาสนัญญายตนะ-ชั้นที่เข้าถึงภาวะมีอากาศไม่มีที่สุด ๑ วิญญาณัญญายตนะ-ชั้นที่เข้าถึงภาวะมีวิญญาณ ไม่มีที่สุด ๑ อากิญจัญญายตนะ-ชั้นที่เข้าถึงภาวะไม่มีอะไร ๑ เนวสัญญานาสัญญายตนะ-ชั้นที่เข้าถึงภาวะมีสัญญาไม่ใช่ ไม่มีสัญญาก็ไม่ใช่ ๑ รวมทั้ง การเข้านิโรธสมาบัติ-สัญญาเวทิตนิโรธ** คือ ฌานสมาบัติที่ดับสัญญาและเวทนา ที่เกิดจากเจริญฌานสมาบัติจาก **รูปฌาน ๔-อรุปฌาน ๔-นิโรธสมาบัติ = สมาบัติ ๘** หรือ **อนุปปพนิโรธ ๕-อนุปปพวิหาร ๕**] ก็หมายถึง ได้บรรลุถึงภูมิจิตที่เป็นพรหมใน “**อรุปพรหม ๔**” [ชั้นกายละเอียด]

นอกจากนี้ ถ้าดับ “**ราคสังโยชน**” ก็เลสราคะอย่างละเอียดได้ ด้วยประพฤติพรหมจรรย์ [วิสุทธิมรรค] ใน “**อรหัตตมรรคญาณ**” และ “**อรหัตตผลญาณ**” [สัมมาญาณ] จนถึง “**อรหัตตผลวิมุตติสุข**” [สัมมาวิมุตติ = อเสขปฏิบัติ] อันเป็นธรรมประเสริฐที่สุด คือ “**พระอรหันตชินาสพ**” ผู้หลุดพ้นจากกิเลสและทุกข์ทั้งปวงสมบูรณ์แล้ว [ความตรัสรู้ = สัมโพธิะ-ปัจจบเวกขณญาณ-อัสวักขยญาณ] ผู้เป็นอริยสาวกของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่ไพบูลย์ด้วยโลกุตตรสัมมาทิฏฐิแห่งอริยบุคคลขั้นสูงสุดด้วย “**อมตธาตุแห่งพระนิพพาน**” นั่นเอง

ว่าด้วย ธรรมประเสริฐที่สุด

(พระสูตรต้นคปิฎก ที่มณีกาย ปาฎิกวรรค เล่ม ๓ ภาค ๑ - หน้าที่ 149-150 FILE 15)

[๕๔] คุก่อนวาเสฏฐะและภารทวาชะ พระราชาทรงพระนามว่า “**ปเสนทิโกศล**” ก็ทรงทราบว่ “**พระสมณโคดมผู้ยอดเยี่ยม**” เสด็จออกบวชจากศากยราชตระกูล ดังนี้ คุก่อนวาเสฏฐะและภารทวาชะ พวกศากยราชทั้งหลายแล ย่อมเป็นผู้ติดตาม พระเจ้าปเสนทิโกศล ทุกขณะ คุก่อนวาเสฏฐะและภารทวาชะ พวกศากยราชทั้งหลายแล ย่อมกระทำการนอบน้อมการไหว้ การต้อนรับ อัญชลีกรรม [การกราบไหว้] สามิจิกรรม [ปฏิบัติตามสมควร] ในพระเจ้าปเสนทิโกศล คุก่อนวาเสฏฐะและภารทวาชะอย่างนี้แล ศากยะทั้งหลายย่อมพากันกระทำการนอบน้อม การไหว้ การต้อนรับ อัญชลีกรรม สามิจิกรรม ในพระเจ้าปเสนทิโกศล พระเจ้าปเสนทิโกศลยังทรงกระทำการต้อนรับ การไหว้ การต้อนรับ อัญชลีกรรม สามิจิกรรมนั้นในพระตถาคต ด้วยพระดำริว่า พระสมณโคดมมีชาติดีกว่า เรามีชาติไม่ดี พระสมณโคดมทรงมีกำลัง เราเองมีกำลังทราม พระสมณโคดมนำเลื่อมใส เราเองมีผิวพรรณเศร้าหมอง พระสมณโคดมมีศักดิ์ใหญ่ เราเองมีศักดิ์น้อย ดังนี้ **โดยที่แท้พระเจ้าปเสนทิโกศล ทรงสักการะพระธรรม เคารพพระธรรม นับถือพระธรรม บูชาพระธรรม นอบน้อมพระธรรม พระเจ้าปเสนทิโกศล ทรงทำการนอบน้อม อภิวัตน์ ต้อนรับ อัญชลีกรรม สามิจิกรรม ในพระตถาคตอย่างนี้แล** คุก่อนวาเสฏฐะและภารทวาชะ โดยบรรยายนี้เธอพึงทราบอย่างนี้ว่า “**พระธรรมเท่านั้น ประเสริฐที่สุดในหมู่ชน ทั้งในทิฏฐิธรรมและอภิสัมปรายภพ**”

ว่าด้วย บุตรเกิดแต่พระอูระ พระโอรสผู้ผู้มีพระภาค

(พระสูตรตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค เล่ม ๓ ภาค ๑ - หน้าที่ 150-153 FILE 15)

[๕๕] พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า คุณก่อนว่าเสฏฐะและภราทวาชะ เธอทั้งหลายแล มีชาติต่างกัน มีชื่อต่างกัน มีโคตรต่างกัน ออกจากเรือนมาบวชเป็นบรรพชิต ถูกเขาถามว่า ท่านเป็นพวกไหน ดังนี้ พึงตอบเขาว่า พวกเราเป็น **“พวกพระสมณะศากยบุตร”** ดังนี้ คุณก่อนว่าเสฏฐะและภราทวาชะ ก็ผู้ใดแลมีศรัทธาในพระตถาคต ตั้งมั่น เกิดแต่มูลราก ตั้งมั่นอย่างมั่นคง อันสมณพราหมณ์ เทวดา มาร พรหมหรือใครๆ ในโลกให้เคลื่อนย้ายไม่ได้ ควรจะเรียกผู้นั้นว่า เราเป็นบุตรเกิด แต่พระอูระเกิดจากพระโอรสผู้ผู้มีพระภาค เกิดจาก พระธรรม พระธรรมเนรมิตขึ้น เป็นทายาทของพระธรรม ดังนี้ ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะคำว่า **“ธรรมกาย”** ก็คือ **“พรหมกาย”** ก็คือ **“ธรรมภูต”** ก็คือ **“พรหมภูต”** ก็คือ เป็น **“ชื่อของพระตถาคต”**

[ในคำว่า **“ธรรมกาย”** หมายถึง **“ผู้มีธรรมเป็นกาย”** เป็นพระนามอย่างหนึ่งของพระพุทธเจ้า หรือเรียกว่า **“พรหมกาย-พรหมภูต-ธรรมภูต”** หมายความว่า พระองค์ทรงคิดพุทธพจน์คำสอนด้วยพระหทัยแล้วทรงนำออกเผยแผ่ด้วยพระวาจา เป็นเหตุให้พระองค์ก็คือ **“พระธรรม”** เพราะทรงเป็นแหล่งที่ประมวลหรือที่ประชุมอยู่แห่งพระธรรมอันปรากฏเปิดเผยออกมาแก่ชาวโลก]

[๕๖] คุณก่อนว่าเสฏฐะและภราทวาชะ มีบางสมัยบางคราว โดยอันล่วงไปแห่งกาลอันยาวนาน โลกนี้ก็จะพินาศไป เมื่อโลกกำลังพินาศอยู่ โดยมากหมู่สัตว์ย่อมวนเวียนไปเกิดในชั้นอากาศสรพรหม ในชั้นอากาศสรพรหมนั้น สัตว์เหล่านั้นมีความสำเร็จได้โดยทางใจ มีปีติเป็นภักขา มีรัศมีเอง ท่องเที่ยวไปได้ในอากาศ ดำรงอยู่ในวิมานอันแสนงามย่อมดำรงอยู่ได้สิ้นกาลยี่ดยาวนาน

คุณก่อนว่าเสฏฐะและภราทวาชะ มีสมัยอีกบางครั้ง โดยอันล่วงไปแห่งกาลยี่ดยาวนาน โลกนี้ย่อมเจริญขึ้น เมื่อโลกกำลังเจริญขึ้น โดยมากเหล่าสัตว์ก็จะพากันเคลื่อนจากพวกอากาศสรพรหม มาสู่ความเป็นอย่างนี้อีก และสัตว์เหล่านั้นมีความสำเร็จได้โดยทางใจมีปีติเป็นภักขา มีรัศมีเอง ท่องเที่ยวไปในอากาศได้ ดำรงอยู่ในวิมานอันงดงาม ย่อมดำรงอยู่ตลอดกาลยี่ดยาวนาน

คุณก่อนว่าเสฏฐะและภราทวาชะ ก็โดยสมัยนั้นแลจักรวาลนี้ ก็จะกลายเป็นน้ำไปหมด มีความมืด มองไม่เห็น ทั้งดวงจันทร์ และดวงอาทิตย์ก็ยังไม่ปรากฏ ดวงดาวนักษัตรก็ยังไม่ปรากฏ กลางวันกลางคืนก็ไม่ปรากฏ เดือนหนึ่งก็ เดือนหนึ่งก็ยังไม่ปรากฏ ฤดูและปีก็ยังไม่ปรากฏ หมู่ชายก็ยังไม่ปรากฏ หมู่สัตว์ทั้งหลาย ก็ถึง การนับว่า **“สัตว์”** [ผู้อันกิเลสมากปิดบังไว้แล้ว] ดังนี้ อย่างเดียวกัน

คุณก่อนว่าเสฏฐะและภราทวาชะ ในกาลบางคราว โดยอันล่วงไปได้แห่งกาลยี่ดยาวนาน **“จวันดิน”** ก็เกิดลอยอยู่บนน้ำ ปรากฏแก่สัตว์เหล่านั้น เหมือนน้ำนมสด ที่บุคคลเคี้ยวแล้วทำให้เย็นสนิทแล้วปรากฏเป็นฝายอยู่ข้างบน ฉะนั้น จวันดินนั้น ได้สมบูรณ์ด้วยสี่ กลิ่น รส มีสีคล้ายเนยใสอย่างดี และเนยขึ้นอย่างดี ฉะนั้น และได้มีรสอันน่าชอบใจ เหมือนน้ำผึ้ง อันปราศจากโทษฉะนั้น

คุณอนาเสฏฐะและภราทวาชะที่นั่นแล มีสัตว์บางคนมีชาติโกลเลกล่าววาทานผู้เจริญ สิ่งที่ลอบอยู่นี้ จะเป็นอะไร ดังนี้ แล้วเอานิ้วมือซ้อนเอาง้วนคืนขึ้นมาลิ้มดู เมื่อเขากำลังเอานิ้วมือซ้อนง้วนคืนขึ้นมาลิ้มอยู่ ง้วนคืนที่ได้ชานไปทั่ว ความอยากจึงเกิดขึ้นแก่เขา

คุณอนาเสฏฐะและภราทวาชะ สัตว์เหล่านี้แลก็ถึง (๑) “**ทัญญาหุคติ**” ของสัตว์นั้นก็พอกันเอานิ้วมือซ้อนง้วนคืนนั้นขึ้นมาลิ้มดู เมื่อสัตว์เหล่านั้นกำลังเอานิ้วมือซ้อนเอาง้วนคืนนั้นขึ้นมาชิม ง้วนคืนก็แผ่ชานไปทั่วสรรพางค์ และ (๒) “**ตัณฑหา**” ก็เกิดขึ้นแก่สัตว์เหล่านั้น

คุณอนาเสฏฐะและภราทวาชะ ที่นั่นแล สัตว์เหล่านั้นจะพากันพยายามเอามือปั้นง้วนคืนปั้นทำให้เป็นคำเพื่อที่จะบริโภคร

คุณอนาเสฏฐะและภราทวาชะ เมื่อใดแลที่สัตว์เหล่านั้นพยายามที่จะเอามือปั้นง้วนคืนทำเป็นคำเพื่อที่จะบริโภคร เมื่อนั้นรัศมีเฉพาะตัวของสัตว์เหล่านั้นก็จะหายไป เมื่อรัศมีเฉพาะตัวหายไป พระจันทร์และพระอาทิตย์ก็ปรากฏขึ้นมา เมื่อพระจันทร์และพระอาทิตย์ปรากฏขึ้นแล้ว หมู่ดาวนักษัตรก็จะปรากฏ เมื่อหมู่ดาวนักษัตรปรากฏแล้ว กลางคืนและกลางวันก็ปรากฏ เมื่อกลางวันกลางคืนปรากฏแล้ว เดือนหนึ่ง ก็เดือนหนึ่งก็ปรากฏขึ้น เมื่อเดือนหนึ่งและกึ่งเดือนหนึ่งปรากฏขึ้นแล้ว ฤดูและปีก็ปรากฏขึ้น

คุณอนาเสฏฐะและภราทวาชะ ด้วยเหตุเพียงประมาณเท่านั้นแล โลกนี้ก็ยอมเจริญขึ้นมาอีก

[๕๗] คุณอนาเสฏฐะและภราทวาชะ ครั้งนั้นแล สัตว์เหล่านั้นพากันบริโภครง้วนคืน มีง้วนคืนเป็นกัษายเป็นอาหาร ได้ดำรงอยู่ตลอดกาลยี่ดยาวนาน คุณอนาเสฏฐะและภราทวาชะ สัตว์เหล่านั้นบริโภครง้วนคืน มีง้วนคืนนั้นเป็นกัษายเป็นอาหาร ได้ตั้งอยู่ตลอดกาลยี่ดยาวนาน โดยประการใดแล ความแข็งแรงแรงก็เกิดมีในกายของสัตว์เหล่านั้น ความมีผิวพรรณดีก็ได้ปรากฏชัดขึ้นมา สัตว์บางพวกก็มีผิวพรรณดี บางพวกมีผิวพรรณเลว บรรดาสัตว์เหล่านั้น สัตว์เหล่าใดมีผิวพรรณดี สัตว์เหล่านั้นก็ดูหมิ่นสัตว์ที่มีผิวพรรณเลวว่า เรามีผิวพรรณดีกว่าสัตว์เหล่านั้น สัตว์เหล่านั้นมีผิวพรรณเลวกว่าเรา ดังนี้ เมื่อสัตว์เหล่านั้นเกิดมี (๓) “**มานะ**” ถือตัว เพราะการดูหมิ่นเรื่องผิวพรรณเป็นปัจจัย ง้วนคืนก็ได้อันตรธานหายไป เมื่อง้วนคืนหายไปแล้ว สัตว์เหล่านั้นจึงประชุมกัน ครั้นประชุมกันแล้วต่างก็พากันทอดถอนใจว่า “**รสดี รสดี**” ดังนี้ แม้ในทุกวันนี้พวกมนุษย์ได้ของมีรสดีบางอย่างเท่านั้น ก็พากันกล่าวอย่างนี้ว่า “**รสดี รสดี**” ดังนี้ หมู่พราหมณ์ทั้งหลายพากันอนุสรณ์ถึงอักขระที่รู้จักกันว่า “**เป็นของเลิศเป็นของเก่า**” นั้น แต่หาได้รู้ถึงความหมายของอักขระนั้นเลย

[เพิ่มเติม: ในบทนี้ จะเห็นว่า ผู้มาจากเทวดากลายเป็นคน ที่เรียกว่า “**สัตว์**” หมายถึง “**ผู้อันกิเลสมากปิดบังไว้แล้ว**” นั้น ย่อมเนื่องในกิเลสเครื่องเนิ่นช้า [บัญญัติธรรม] คือ กิเลสที่เป็นตัวการทำให้เกิดปรุงแต่งยึดถือพิศดาร ทำให้เขวห่างออกไปจากความเป็นจริงที่ง่าย ๆ เปิดเผย ก่อให้เกิดปัญหาต่างๆ และขัดขวางไม่ให้เข้าถึงความจริง หรือทำให้ไม่อาจแก้ปัญหาลูกทางตรงไปตรงมาได้แก่ “**ตัณฑหา-ทัญญา-มานะ**” ซึ่งเรียกว่า “**บัญญัติ ๓**” ดังที่พระตถาคตทรงแสดงธรรมในข้างต้นนั้น]

ว่าด้วย กะบิดินเป็นต้นเกิดขึ้น

(พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค เล่ม ๓ ภาค ๑ - หน้าที่ 153 - 154 FILE 15)

[๕๘] คุณอนวเสฏฐะและภราทวาชะ ครั้งนั้นแล เมื่อจวนคืนของสัตว์เหล่านั้นหายไป กะบิดินก็ปรากฏขึ้น กะบิดินนั้นปรากฏเหมือนเห็ด “กะบิดิน” นั้น *ถึงพร้อมด้วยสี กลิ่น รส ได้มีสีเหมือนเนยใสที่ปรุงอย่างดีหรือ เนยขึ้นอย่างดี และได้มีรสอย่างน่าชอบใจเหมือนน้ำผึ้งซึ่งปราศจากโทษ* ฉะนั้น คุณอนวเสฏฐะและภราทวาชะ ครั้งนั้นแล สัตว์เหล่านั้นก็ได้พยายามเพื่อจะบริโภคนะกะบิดิน สัตว์เหล่านั้น บริโภคนะกะบิดินนั้นแล้ว มีกะบิดินนั้นเป็นภักษาเป็นอาหาร ได้ดำรงอยู่ตลอดกาลยี่ดยาวนาน คุณอนวเสฏฐะและภราทวาชะ สัตว์เหล่านั้น เมื่อบริโภคนะกะบิดิน มีกะบิดินนั้นเป็นภักษาเป็นอาหาร ได้ดำรงอยู่ตลอดกาลยี่ดยาวนานโดยประการใดแล ความเป็นผู้กล้าแข็ง โดยประมาณ โดยยิ่งก็ได้ปรากฏขึ้นในกายของสัตว์เหล่านั้น และความเป็นผู้มีผิวพรรณงดงามก็ได้ปรากฏขึ้นในกายของประการนั้น สัตว์บางพวกมีผิวพรรณดี บางพวกมีผิวพรรณเลว บรรดาสัตว์เหล่านั้น สัตว์เหล่าใดมีผิวพรรณดี สัตว์เหล่านั้นก็พากันดูหมิ่นสัตว์ที่มีผิวพรรณทรามว่า พวกเรามีผิวพรรณงามกว่าสัตว์เหล่านี้ สัตว์เหล่านี้มีผิวพรรณเลวกว่าพวกเราดังนี้ เมื่อสัตว์เหล่านั้นต่างพากันมี “มานะ” เกิดขึ้น เพราะการดูหมิ่นผิวพรรณเป็นปัจจัย กะบิดินก็อันตรธานหายไป เมื่อกะบิดินหายไปแล้ว เกรือดินได้ปรากฏขึ้นมา “เกรือดิน” นั้น *ได้ปรากฏคล้ายผลมะพร้าว ฉะนั้น เกรือดินนั้นสมบูรณ์ด้วยสี กลิ่น รส ได้มีสีเหมือนเนยใสที่ปรุงอย่างดีหรือเหมือนเนยขึ้นอย่างดี* ฉะนั้น และได้มีรสน่าชอบใจเหมือนน้ำผึ้ง ซึ่งปราศจากโทษ ฉะนั้น คุณอนวเสฏฐะและภราทวาชะ ครั้งนั้น สัตว์เหล่านั้นได้พากันพยายามเพื่อที่จะบริโภคนะเกรือดิน สัตว์เหล่านั้นบริโภคนะเกรือดิน ได้มีเกรือดินนั้นเป็นภักษาเป็นอาหาร ได้ดำรงอยู่ตลอดกาลยี่ดยาวนาน คุณอนวเสฏฐะและภราทวาชะ สัตว์เหล่านั้นบริโภคนะเกรือดิน มีเกรือดินเป็นภักษาเป็นอาหาร ได้ดำรงอยู่ตลอดกาลยี่ดยาวนานโดยประการใดแล ความเป็นผู้กล้าแข็งโดยประมาณ โดยยิ่งก็ได้ปรากฏในการแก่สัตว์เหล่านั้น ละ ความเป็นผู้มีผิวพรรณดีได้ปรากฏขึ้นอย่างชัดเจน สัตว์บางพวกมีผิวพรรณดี บางพวกมีผิวพรรณเลว บรรดา สัตว์เหล่านั้น สัตว์เหล่าใด มีผิวพรรณดี สัตว์เหล่านั้นย่อมดูหมิ่นหมู่มสัตว์ที่มีผิวพรรณเลวว่า พวกเรามีผิวพรรณดีกว่าสัตว์เหล่านี้ สัตว์เหล่านี้มีผิวพรรณเลวกว่าเราทั้งหลาย ดังนี้ เมื่อสัตว์เหล่านั้นต่างก็เกิดมี “มานะ” ถือตัวเพราะมีมานะว่ามีผิวพรรณดีนั้นเป็นปัจจัย เกรือดินได้อันตรธานหายไป เมื่อเกรือดินหายไป แล้ว เหล่าสัตว์ประชุมกัน ครั้นประชุมกันแล้วก็ทอดถอนใจว่า “เกรือดินได้มีแก่เราหนอ เกรือดินของเราได้ สูญหายไปหมดแล้วหนอ” ดังนี้ ในสมัยนี้มนุษย์ทั้งหลายพอลูก “ทุกขธรรม” บางอย่างถูกต้องเข้าก็พากัน กล่าวว่ “ของนี้ได้มีแล้วของเรา ของนี้ของเราได้สูญหายไปหมดแล้ว” ดังนี้ พวกพราหมณ์ ย่อมอนุสรณ์ถึง อักขระอันคารวรู้ซึ่ง “*เป็นของดีเป็นของเก่า*” นั้นแล แต่ว่าพวกพราหมณ์เหล่านั้น หารู้ทั่วถึงใจความของ อักขระนั้นไม่

ว่าด้วย ปราภฏการณํทางธรรมชาติ

(พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค เล่ม ๓ ภาค ๑ - หน้าที่ 154 - 160 FILE 15)

[๕๕] คุณอนวาเสฏฐะและภารทวาชะ ครั้นนั้นแล เมื่อเครื่องดินของสัตว์เหล่านั้นสูญหายไปแล้ว ข้าวสาลีซึ่งบังเกิดในที่ที่ไม่ต้องไถ ไม่มีรำไม่มีเกลบ บริสุทธิ์มีกลิ่นหอม มีเมล็ดเป็นข้าวสารก็ปรากฏขึ้นมา สัตว์ทั้งหลายก็พากันขนเอาข้าวสาลีชนิดใดมา เพื่อเป็นอาหารมือเย็นในเวลาเย็น ตอนเช้าข้าวสาลีชนิดนั้นก็สุกงอกขึ้นมาแทน และในตอนเช้าสัตว์ทั้งหลายได้พากันขนเอาข้าวสาลีชนิดใดมา เพื่อรู้โลกในเวลาเช้า ในตอนเย็น ข้าวสาลีชนิดนั้นก็สุกงอกขึ้นมาแทน ความบกพร่องไปหาได้ปรากฏไม่

คุณอนวาเสฏฐะและภารทวาชะ ครั้นนั้นแล เหล่าสัตว์ทั้งหลายพากัน บริโภคข้าวสาลีซึ่งเกิดสุกเองในที่ที่ไม่ต้องไถมีข้าวสาลินั้นเป็นภักขาเป็นอาหาร ได้ดำรงอยู่ตลอดกาลยี่ดยาวนาน

คุณอนวาเสฏฐะและภารทวาชะ สัตว์เหล่านั้นบริโภคน้ำข้าวสาลี ซึ่งเกิดสุกเองในที่ที่ไม่ต้องไถ มีข้าวสาลินั้นเป็นภักขาเป็นอาหาร ได้ดำรงอยู่ตลอดกาลยี่ดยาวนาน โดยประการใดแล ความกล้าแข็งโดยประมาณ โดยยังได้เกิดมีในกายของสัตว์เหล่านั้น และความเป็นผู้มีผิวพรรณงดงามก็ได้ปรากฏอย่างชัดเจนโดยประการนั้น และเพศหญิงก็ปรากฏแก่หญิง เพศชายก็ปรากฏแก่ชาย ก็ได้ยินว่า *หญิงย่อมเพ่งดูชายอยู่ตลอดเวลา และชายก็เพ่งดูหญิงอยู่ตลอดเวลาเช่นกัน เมื่อชนเหล่านั้นต่างเพ่งดูกันและกันอยู่ตลอดเวลา ความกำหนัดก็เกิดขึ้น ความร่าร้อนก็ปรากฏขึ้นในกาย ชนเหล่านั้น* เพราะความร่าร้อนเป็นปัจจัย จึงได้เสพ “เมถุนธรรม” คุณอนวาเสฏฐะและภารทวาชะ ก็โดยสมัยนั้น สัตว์เหล่าใดแลเห็นสัตว์เหล่าอื่นกำลังเสพเมถุนกันก็ไปรยฝุ่นลงบ้าง ไปรยเกล้าบ้าง ไปรยโคมัย [สิ่งที่สำเร็จโดยโค สิ่งทีโศทำ หรือ สิ่งที่เกิดจากโค เช่น ขี้วัว เยี่ยววัว] ลงบ้าง ด้วยกล่าวว่า “คนถ้อยเจ้าจงฉิบหาย คนถ้อยเจ้าฉิบหาย” ดังนี้ แล้วกล่าวว่า ก็สัตว์จักกระทำการอย่างนี้แก่สัตว์อย่างไร ดังนี้ แม้ในขณะนี้ ในชนบทบางแห่ง เมื่อนำสัตว์ถูกฆ่าไปสู่ตะแลงแกง มนุษย์เหล่าอื่นก็จะชัศฝุ่นบ้าง ชัศเกล้าบ้าง ชัศโคมัยบ้าง ใส่คนชื่อนั้น พวกพราหมณ์ย่อมระลึกถึงอักขระที่รู้จักกันว่า “*ศีซึ่งเป็นของเก่า*” นั้น แต่ว่าพราหมณ์เหล่านั้นหารู้เนื้อความของอักขระนั้นอย่างชัดเจนไม่

[๖๐] คุณอนวาเสฏฐะและภารทวาชะก็โดยสมัยนั้น การชัศฝุ่น เป็นต้น นั้นแล รู้กันว่าไม่เป็นธรรม ในบัดนี้รู้กันว่าเป็นธรรม คุณอนวาเสฏฐะและภารทวาชะ *โดยสมัยนั้น สัตว์เหล่าใดแลยอมเสพเมถุนกันสัตว์เหล่านั้นย่อมไม่ได้เพื่อจะเข้าไปยังหมู่บ้าน หรือนิคมตลอด ๓ เดือนบ้าง ๒ เดือนบ้าง* คุณอนวาเสฏฐะและภารทวาชะ ในกาลใดแล สัตว์ทั้งหลายถึงความชั่วช้าใน “*อสังกรรม*” นั้นตลอดเวลา *ในกาลนั้น สัตว์เหล่านั้นจึงได้พากันพยายามสร้างเรือนอยู่ เพื่อประโยชน์แก่การปกปิดอสังกรรมนั้น*

คุณอนาเสฏฐะและภราทวาชะ สัตว์บางคนซึ่งมีชาติขี้เกียจ ได้มีความคิดนี้ว่า ท่านผู้เจริญ เราจะต้องนำเอาข้าวสาลิมาเพื่อเป็นอาหารเย็น ในเวลาเย็นและเพื่อเป็นอาหารเช้าในตอนเช้า ย่อมเดือดร้อนจริง อย่างกระนั้นเลย เราควรนำข้าวสาลิมาครั้งเดียวให้พอเพื่อบริโภครวมทั้งในเวลาเช้าและเวลาเย็นดังนี้ คุณอนาเสฏฐะและภราทวาชะ ครั้งนั้นแล สัตว์นั้นก็นำเอาข้าวสาลิมาเพียงคราวเดียว เพื่อเป็นอาหารทั้งในเวลาเย็นทั้งในเวลาเช้า

คุณอนาเสฏฐะและภราทวาชะ ครั้งนั้นแล สัตว์อื่นจึงเข้าไปหาสัตว์นั้นจนถึงที่อยู่ ครั้นเข้าไปหาแล้วจึงได้กล่าวกะสัตว์นั้นว่า “มาเถิด สัตว์ผู้เจริญ เราจะไปนำข้าวสาลิมา” ดังนี้ สัตว์นั้นจึงกล่าวว่า “อย่าเลยสัตว์ผู้เจริญ เรานำข้าวสาลิมาครั้งเดียวเพื่อบริโภครวมทั้งในเวลาเย็นทั้งในเวลาเช้า” ดังนี้

คุณอนาเสฏฐะและภราทวาชะ ครั้งนั้นแล สัตว์นั้นก็ถึง “ทิฏฐานุกติ” ของสัตว์นั้นแล้ว นำข้าวสาลิมาครั้งเดียว เพื่ออาหารทั้งสองเวลาด้วยกันกล่าวว่า ได้ยินว่า “อย่างนี้ก็คินะ ผู้เจริญ” ดังนี้ คุณอนาเสฏฐะและภราทวาชะ ครั้งนั้นแล สัตว์อื่นจึงเข้าไปหาสัตว์นั้นจนถึงที่อยู่ ครั้นแล้วจึงได้กล่าวคำนี้กะสัตว์นั้นว่า “มาเถิดสัตว์ผู้เจริญ เราจะไปเก็บข้าวสาลิมา” ดังนี้ สัตว์นั้นจึงตอบว่า “อย่าเลยสัตว์ผู้เจริญ เรานำข้าวสาลิมาครั้งเดียวเพื่อเป็นอาหารทั้งเช้าและเย็น” ดังนี้

คุณอนาเสฏฐะและภราทวาชะ สัตว์นั้นถึง “ทิฏฐานุกติ” ของสัตว์นั้นจึงนำข้าวสาลิมาเพื่อเป็นอาหารถึง ๔ วัน ด้วยกล่าวว่า ได้ยินว่า “อย่างนี้ก็คินะ ผู้เจริญ” ดังนี้ คุณอนาเสฏฐะและภราทวาชะ สัตว์อื่นเข้าไปหาสัตว์นั้นจนถึงที่อยู่ ครั้นแล้วได้กล่าวคำนี้กะสัตว์นั้นว่า “มาเถิดสัตว์ผู้เจริญ พวกเราไปเก็บข้าวสาลิมา” ดังนี้ สัตว์นั้นจึงกล่าวว่า “อย่าเลยผู้เจริญ เรานำข้าวสาลิมาครั้งเดียวเพื่อเป็นอาหารได้ ๔ วัน” ดังนี้ คุณอนาเสฏฐะและภราทวาชะ ครั้งนั้นแล สัตว์นั้นถึง “ทิฏฐานุกติ” ของสัตว์นั้นได้ไปจนเอาข้าวสาลิมาครั้งเดียวเท่านั้นเพื่อเป็นอาหาร ๔ วัน ด้วยกล่าวว่า ได้ยินว่า “อย่างนี้ก็คินะ ผู้เจริญ” ดังนี้

คุณอนาเสฏฐะและภราทวาชะ เมื่อใดแล สัตว์นั้นก็ได้พยายามเพื่อจะบริโภครวมทั้งข้าวสาลิมาที่ส่งสมไว้ คุณอนาเสฏฐะและภราทวาชะ ครั้งนั้นแล **ข้าวสาลิมาจึงมีราห่อเมล็ดข้าง มีเกลบห่อเมล็ดข้าง ดันที่ถูกเกี่ยวแล้วก็ไม่กลั้มอกขึ้นอีก การขาดตอนก็ปรากฏขึ้น ข้าวสาลิมาจึงได้มีเป็นกลุ่มขึ้นมา**

[๖๑] คุณอนาเสฏฐะและภราทวาชะ ครั้งนั้นแล สัตว์เหล่านั้นจึงประชุมพร้อมกัน ครั้นแล้วก็พากันทอดถอนใจว่า “ผู้เจริญ ธรรมอันเลวทรามได้ปรากฏในสัตว์ทั้งหลาย” ด้วยว่า ในกาลก่อน พวกเรามีความสำเร็จทางใจ มีปีติเป็นภักขา มีรัศมีเอง ท่องเที่ยวไปในอากาศได้ ดำรงอยู่ในวิมานอันงดงาม ได้ดำรงอยู่ตลอดกาลยึดยาวนาน ในกาลบางคราวโดยล่วงไปแห่งกาลยึดยาวนาน จ้วงดินเกิดในน้ำแก่พวกเรา จ้วงดินนั้นได้สมบูรณ์ด้วยสี กลิ่น รส พวกเรานั้น ได้พยายามเอามือปั้นจ้วงดินเป็นคำๆ เพื่อที่จะบริโภครวม เมื่อพวกเขาพากันพยายามเอามือปั้นจ้วงดินทำเป็นคำๆ เพื่อที่จะบริโภครวมอยู่ รัศมีเฉพาะตัวก็หายไป เมื่อรัศมีเฉพาะตัวหายไป พระจันทร์และพระอาทิตย์ก็ปรากฏ เมื่อพระจันทร์และพระอาทิตย์ปรากฏแล้ว หมู่ดาวนักษัตรทั้งหลายก็ได้ปรากฏ เมื่อหมู่ดาวนักษัตรปรากฏแล้ว กลางคืนกลางวันก็ได้ปรากฏ เมื่อกลางคืนกลางวันปรากฏแล้ว เดือนหนึ่งก็

เดือนหนึ่งก็ปรากฏ เมื่อเดือนหนึ่งถึงหนึ่งเดือนปรากฏอยู่ดูและปีก็ปรากฏ พวกเราเหล่านั้นบริโภคจวันดิน มีจวันดินนั้นเป็นภักษาเป็นอาหาร ได้ดำรงอยู่ตลอดกาลชียาวนาน เพราะ “อกุศลธรรม” อันลามก จวันดินของพวกเรานั้นจึงได้หายไป เมื่อจวันดินหายไปแล้ว กะบิดินก็ปรากฏ กะบิดินนั้นถึงพร้อมด้วยสี กลิ่น รส พวกเรานั้นบริโภคกะบิดินนั้นแล้วกันพยายามเพื่อจะบริโภคกะบิดินนั้น พวกเรานั้นบริโภคกะบิดินนั้นแล้ว มีกะบิดินนั้นเป็นภักษาเป็นอาหาร ได้ดำรงอยู่ตลอดกาลชียาวนาน เพราะความปรากฏแห่ง “อกุศลธรรม” อันลามกของพวกเรานั้น กะบิดินจึงได้หายไป เมื่อกะบิดินหายไปแล้ว เครื่องดินก็ปรากฏขึ้นมา เครื่องดินนั้นก็สมบูรณ์ด้วย สี กลิ่น รส พวกเรานั้นได้พากันพยายามเพื่อที่จะบริโภคเครื่องดินนั้น พวกเรานั้นบริโภคเครื่องดินนั้นแล้ว ก็มีเครื่องดินนั้นเป็นภักษาเป็นอาหาร ได้ดำรงอยู่ตลอดกาลชียาวนาน เพราะความปรากฏแห่ง “อกุศลธรรม” อันลามกของพวกเรานั้น เครื่องดินจึงได้หายไป เมื่อเครื่องดินหายไปแล้ว ข้าวสาลีอันเกิดสุกในที่ที่ไม่ต้องไถ ไม่มีรำ ไม่มีแกลบ บริสุทธิ์ มีกลิ่นหอม มีเมล็ดเป็นข้าวสารก็ได้ปรากฏขึ้น พวกเราไปนำเอาข้าวสาลีชนิดใดมา เพื่อเป็นอาหารเย็นในเวลาเย็น ในตอนเช้าข้าวสาลีนั้นก็สุกออกขึ้นอีก พวกเราไปนำเอาข้าวสาลีชนิดใดมา เพื่อเป็นอาหารเช้าในตอนเช้า ในตอนเย็นข้าวสาลีนั้นก็สุกออกขึ้นเอง ความขาดหายได้ปรากฏไม่ พวกเรานั้น เมื่อบริโภคข้าวสาลีซึ่งเกิดในที่ที่ไม่ไถได้ ก็มีข้าวสาลีนั้น เป็นภักษาเป็นอาหาร ได้ดำรงอยู่ตลอดกาลชียาวนาน เพราะความปรากฏแห่ง “อกุศลธรรม” อันลามกของพวกเรานั้นแล ข้าวสาลีจึงมีรำหุ้มเมล็ดบ้าง มีแกลบหุ้มเมล็ดบ้าง ข้าวสาลีที่เราเกี่ยวแล้วหาไต้งออกขึ้นอีกไม่ แม้ความขาดตอนก็ได้ปรากฏ ข้าวสาลีเป็นกลุ่มจึงเกิดขึ้น โฉนหนอ เราควรแบ่งข้าวสาลีกัน และพึงกั้นเขตกันกัน ดังนี้ คุณก่อนวาเสฏฐะและภารทวาชะ ครั้งนั้นแล **สัตว์ทั้งหลายจึงพากันแบ่งข้าวสาลีและกั้นเขตกันกันขึ้น**

[๖๒] คุณก่อนวาเสฏฐะและภารทวาชะ ครั้งนั้นแล สัตว์บางคนมีความโลเล รักษาส่วนของตนไว้ ถือเอาส่วนอื่นที่เขาไม่ได้ให้บริโภค สัตว์เหล่าอื่นได้จับสัตว์นั้นได้ ครั้นจับได้แล้วจึงกล่าวว่า “สัตว์ผู้เจริญ ท่านทำกรรมชั่วที่รักษาส่วนของตนไว้ถือเอาส่วนอื่นที่เขาไม่ได้ให้บริโภค สัตว์ผู้เจริญ ท่านอย่าได้ทำกรรมชั่วช้ำอย่างนี้ อีก” ดังนี้ สัตว์นั้นก็รับคำของสัตว์เหล่านั้นว่า “เราจะไม่ทำอย่างนี้อีกผู้เจริญ” คุณก่อนวาเสฏฐะและภารทวาชะ แม้ในครั้งที่ ๒ สัตว์นั้น ฯลฯ คุณก่อนวาเสฏฐะและภารทวาชะ แม้ในครั้งที่สามสัตว์นั้นก็รับอย่างนั้น และสัตว์นั้นก็ยังรักษาส่วนของตน แล้วถือเอาส่วนอื่นที่เขาไม่ได้ให้บริโภค สัตว์ทั้งหลายได้พากันจับสัตว์นั้นแล้ว ครั้นจับแล้วกล่าวคำนี้ว่า “สัตว์ผู้เจริญ ท่านทำกรรมชั่วช้ำที่รักษาส่วนของตนแล้วถือเอาส่วนอื่นที่เขาไม่ได้ให้กลืนกิน สัตว์ผู้เจริญ ท่านอย่าได้ทำอย่างนี้อีก” ดังนี้ สัตว์เหล่าอื่นเอามือทุบ เอาก้อนดินขว้าง เอาท่อนไม้ตี คุณก่อนวาเสฏฐะและภารทวาชะ ในเพราะเรื่องนั้นเป็นสำคัญแล **“อทินนาทาน”** จึงปรากฏ การครหาจึงปรากฏ **“มุสาวาท”** ปรากฏ การจับท่อนไม้จึงปรากฏ ครั้งนั้นแล สัตว์ประเสริฐทั้งหลายจึงได้ประชุมพร้อมกันครั้นแล้วก็ทอดถอนใจว่า **“ผู้เจริญ ธรรมอันลามกเลวทรามปรากฏในหมู่สัตว์ได้ ก็อทินนาทานจักปรากฏ การครหาจักปรากฏ มุสาวาทจักปรากฏ การจับท่อนไม้จักปรากฏ อย่างกระนั้นเลย เราควรนับถือสัตว์ผู้หนึ่ง ซึ่งจะว่ากล่าวผู้ที่ควรว่ากล่าวได้ ตีเตือนผู้ที่ควรตีเตือนได้ จับไล่ผู้ที่ควรจับไล่ได้ ส่วนพวกเราจักให้ส่วนแห่งข้าวสาลีแก่ผู้นั้น”** ดังนี้

คู่ก่อนวาเสฏฐะและภารทวาชะ ครั้งนั้นแล สัตว์เหล่านั้นจึงเข้าไปหาสัตว์ที่มีรูปงามกว่า นาคกว่า นาล้อมใสกว่า มีศักดิ์ใหญ่กว่า แล้วได้กล่าวคำนั้นว่า “**มาเถิดสัตว์ผู้เจริญ ท่านจงว่ากล่าวผู้ที่ควรว่ากล่าวได้โดยชอบ จงติเตียนผู้ที่ควรติเตียนได้ จงขับไล่ผู้ที่ควรขับไล่ได้ ส่วนพวกเราจักให้ส่วนแบ่งข้าวสาทิแก่ท่าน**” ดังนี้ สัตว์นั้นได้รับคำของสัตว์เหล่านั้นว่า อย่างนั้นผู้เจริญดังนี้ แล้วได้ว่ากล่าวผู้ที่ควรว่ากล่าวได้โดยชอบ ติเตียนผู้ที่ควรติเตียนได้ ขับไล่ผู้ที่ควรขับไล่ได้ ส่วนสัตว์เหล่านั้น ก็ได้ให้ส่วนแบ่งข้าวสาทิแก่สัตว์นั้น

ว่าด้วย ต้นเหตุเกิดอักษระว่า มหาสมบัติ กษัตริย์ ราชา

(พระสูตรตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค เล่ม ๓ ภาค ๑ - หน้าที่ 160 - 162 FILE 15)

[๖๓] คู่ก่อนวาเสฏฐะและภารทวาชะ เพราะชนผู้เป็นหัวหน้าอันมหาชนสมมติแล้ว (๑) อักษระว่า “**มหาสมบัติ**” จึงได้เกิดขึ้นเป็นครั้งแรก คู่ก่อนวาเสฏฐะและภารทวาชะ เพราะผู้เป็นหัวหน้าเป็นใหญ่แห่งเขต ฉะนั้น (๒) อักษระว่า กษัตริย์ “**กษัตริย์**” จึงอุบัติขึ้นเป็นคำที่ ๒ คู่ก่อนวาเสฏฐะและภารทวาชะ เพราะเหตุที่ผู้เป็นใหญ่ยอมยงชนเหล่าอื่นให้ยินดีโดยชอบธรรม ฉะนั้น (๓) อักษระว่า ราชา “**ราชา**” ดังนี้ จึงบังเกิดขึ้นเป็นคำที่ ๓ คู่ก่อนวาเสฏฐะและภารทวาชะ เพราะเหตุดังกล่าวมานี้แล การบังเกิดขึ้นของหมู่กษัตริย์จึงเกิดมีขึ้นมา ด้วยอักษระที่เข้าใจกันว่า “**เลิศเป็นของเก่า**” เรื่องของสัตว์เหล่านั้นจะเหมือนกัน และไม่เหมือนกันกับสัตว์อื่นนั้นก็ด้วยธรรม หาใช่ด้วย “**อธรรม**” ไม่ คู่ก่อนวาเสฏฐะและภารทวาชะ **กัธธรรมเท่านั้นประเสริฐที่สุดในหมู่นชน ทั้งในกัธธรรมและอภิสัมปรายภพ**

[๖๔] ครั้งนั้นแล สัตว์บางจำพวกเหล่านั้นได้มีความคิดอย่างนี้ว่า ผู้เจริญ (๑) “**การถือเอาสิ่งของที่หาไม่ได้ให้**” จักปรากฏ (๒) “**การครหา**” จักปรากฏ (๓) “**มุสาวาท**” จักปรากฏ (๔) “**การถือเอาท่อนไม้**” จักปรากฏ (๕) “**การขับไล่**” จักปรากฏในเพราะ “**บาปธรรม**” โศ บาบธรรมเหล่านั้น ได้ปรากฏในหมู่สัตว์ทั้งหลาย อยู่กระนั้นเลย พวกเราควรลอบ “**อกุศลธรรม**” อันลามกทั้งเสียเถิด ดังนี้ [วิจารณ์: ข้อนี้น่าจะเป็นเหตุให้เกิด “**พิธีลอยบาปเผาเทียน**” เผาเทียนเท่ากับจำนวนอายุ บริษัทชายรูปเทียนพอใจมาก] สัตว์เหล่านั้นจึงได้พากันลอบ “**อกุศลธรรม**” อันลามกนั้นทั้งไป คู่ก่อนวาเสฏฐะและภารทวาชะ เพราะสัตว์ทั้งหลายพากันลอบอกุศลธรรมทั้งไป ฉะนั้น (๑) อักษระว่า “**พราหมณ์**” ดังนี้ จึงบังเกิดขึ้นครั้งแรก พราหมณ์เหล่านั้นจึงสร้างกระท่อมมุงด้วยใบไม้ไว้ในราวป่าแล้วพ่องอยู่ในกระท่อมที่มุงด้วยใบไม้นั้น พวกพราหมณ์เหล่านั้นไม่มีการหุงต้ม ไม่มีการดำข้าว ในเวลาเย็นในเวลาเช้า พวกเขาก็พากันเที่ยวไปยังหมู่บ้านตำบลและเมืองแสวงหาอาหาร เพื่อบริโภคในเวลาเย็นและในเวลาเช้า พวกเขาได้อาหารแล้วก็พ่อง [นั่งฉาน] อยู่ในกุฎิใบไม้ในราวป่านั้นอีก หม่อมมนุษย์พบเขาเข้า ก็กล่าวอย่างนี้ว่า “**ผู้เจริญ สัตว์เหล่านี้สร้างกระท่อมมุงด้วยใบไม้ในราวป่าแล้วพ่องอยู่ในกระท่อมซึ่งมุงด้วยใบไม้นั้น พวกเขาไม่มีการหุงต้ม ไม่มีการดำข้าวในเวลาเย็นในเวลาเช้า พวกเขากันเที่ยวไปยังหมู่บ้านตำบลและเมืองแสวงหาอาหาร เพื่อบริโภคในเวลาเย็นในเวลาเช้า เขาได้อาหารแล้วมาพ่องอยู่ในกุฎิที่มุงด้วยใบไม้ในราวป่าอีก**”

คู่ก่อนวาเสฏฐะและภารทวาชะ (๒) อักขระว่า “**ฌายิกา ฌายิกา**” ดังนี้ จึงบังเกิดขึ้นเป็นคำที่ ๒ คู่ก่อนวาเสฏฐะและภารทวาชะ บรรดาสัตว์เหล่านั้น บางพวกเมื่อไม่ได้สำเร็จ “**ฌาน**” ในกระท่อมที่มุงด้วยใบไม้ในราวป่า จึงเที่ยวไปรอบหมู่บ้านรอบนิคม ทำคัมภีร์ มาอยู่ มนุษย์ทั้งหลายเห็นเขาเข้า จึงกล่าวอย่างนี้ **ผู้เจริญ สัตว์เหล่านี้** **แต่ไม่ได้บรรลุฌานในกุฏิที่มุงด้วยใบไม้ในราวป่า จึงเที่ยวไปรอบบ้านรอบนิคม ทำคัมภีร์มาอยู่** คู่ก่อนวาเสฏฐะและภารทวาชะ บัดนี้ชนเหล่านี้ไม่เพงอยู่ ชนเหล่านี้ไม่เพงอยู่ในบัดนี้ละนั้น (๓) อักขระว่า “**อหุฌายิกา อหุฌายิกา**” ดังนี้จึงบังเกิดขึ้นเป็นคำที่ ๓ คู่ก่อนวาเสฏฐะและภารทวาชะ ก็คำนั้น โดยสมัยนั้นสมมติกันว่าเป็น “**คำลาว**” แต่ในสมัยนี้ คำนั้นสมมติกันว่า “**ประเสริฐ**” [สมมติสัจจะ] คู่ก่อนวาเสฏฐะและภารทวาชะ เพราะการพรรณนาดังว่ามานี้ การบังเกิดขึ้นของหมู่พราหมณ์นั้นโดยอักขระที่เข้าใจกันว่า “**เลิศเป็นของเก่า**” จึงได้มี **เรื่องของสัตว์ทั้งหลายจะเหมือนหรือไม่เหมือนกัน โดยกรรมเท่านั้น หาใช่โดยกรรมไม่** คู่ก่อนวาเสฏฐะและภารทวาชะ ก็ **กรรมเท่านั้นประเสริฐที่สุดในหมู่ชนทั้งในทิวฐธรรมและอภิสัมปรายภพ**

ว่าด้วยการเกิดขึ้นแห่งแพศย์

(พระสูตรตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค เล่ม ๓ ภาค ๑ - หน้าที่ 162 - 165 FILE 15)

[๖๕] คู่ก่อนวาเสฏฐะและภารทวาชะ บรรดาสัตว์นั้นบางพวก ยึดมั่น “**เมถุนธรรม**” แยกประกอบการทำงาน คู่ก่อนวาเสฏฐะและภารทวาชะ สัตว์เหล่านั้นยึดมั่น “**เมถุนธรรม**” แล้ว แยกประกอบการทำงาน ฉะนั้น อักขระว่า “**เวสุสา เวสุสา**” ดังนี้จึงบังเกิดขึ้น คู่ก่อนวาเสฏฐะและภารทวาชะ เพราะเหตุดังกล่าวมานี้ การบังเกิดของพวกเขาแพศย์จึงมีได้อย่างนี้ ท่านย่อคำไว้แล้ว คู่ก่อนวาเสฏฐะและภารทวาชะ เพราะเหตุดังกล่าวนี้แล การบังเกิดขึ้นของหมู่สุทรนั้น จึงมิได้ด้วยอักขระที่เข้าใจกันว่า “**เลิศเป็นของเก่า**” **เรื่องของสัตว์เหล่านั้นจะเหมือนกันหรือไม่เหมือนกับสัตว์อื่น ก็โดยกรรมเท่านั้น หาใช่โดยกรรมไม่** คู่ก่อนวาเสฏฐะและภารทวาชะ **กรรมเท่านั้นประเสริฐที่สุดในหมู่ชนทั้งในทิวฐธรรมและอภิสัมปรายภพ**

[๖๖] คู่ก่อนวาเสฏฐะและภารทวาชะ มีสมัยที่ (๑) “**กษัตริย์**” ตีเตียนกรรมของตน จึงออกจากเรือนบวชด้วยคิดว่า เราจะเป็นสมณะ คู่ก่อนวาเสฏฐะและภารทวาชะ มีสมัยที่ (๒) “**พราหมณ์**” ตีเตียนกรรมของตน จึงออกจากเรือนบวชด้วยคิดว่า เราจะเป็นสมณะ คู่ก่อนวาเสฏฐะและภารทวาชะ มีสมัยที่ (๓) “**แพศย์**” ตีเตียนกรรมของตน จึงออกจากเรือนบวชด้วยคิดว่า เราจะเป็นสมณะ คู่ก่อนวาเสฏฐะและภารทวาชะ มีสมัยที่ (๔) “**สุทร**” ตีเตียนกรรมของตนจึงออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต ด้วยคิดว่า เราจักเป็นสมณะ ดังนี้ คู่ก่อนวาเสฏฐะและภารทวาชะ การบังเกิดขึ้นแห่งหมู่สมณะจึงได้มีขึ้นด้วยหมู่ทั้ง ๔ เหล่านี้ **เรื่องของสัตว์เหล่านั้นจะเหมือนหรือไม่เหมือนกับสัตว์เหล่าอื่นก็โดยกรรมเท่านั้น หาใช่โดยกรรมไม่** คู่ก่อนวาเสฏฐะและภารทวาชะ **กรรมเท่านั้นประเสริฐที่สุดในหมู่ชนทั้งในทิวฐธรรมและอภิสัมปรายภพ**

[๖๗] คุณก่อนวาเสฏฐะและภารทวาชะ กษัตริย์ที่ดี พรหมณ์ที่ดี แพศย์ที่ดี ศูทรที่ดี ประพฤติกายทุจริต วาจทุจริต มโนทุจริต เป็น **“มิจฉาทิฏฐิ”** ยึดถือกรรมด้วยมิจฉาทิฏฐิ เพราะการยึดถือกรรมด้วยอำนาจมิจฉาทิฏฐิ เป็นเหตุ เบื้องหน้าแต่ตาย เพราะกายแตกย่อมเข้าถึง **“อบาย-ทุกติ-วินิบาต-นรก”**

[๖๘] คุณก่อนวาเสฏฐะและภารทวาชะ กษัตริย์ที่ดี พรหมณ์ที่ดี แพศย์ที่ดี ศูทรที่ดี ประพฤติกายสุจริต วาจิสุจริต มโนสุจริต เป็น **“สัมมาทิฏฐิ”** สมาทานกรรมด้วยอำนาจสัมมาทิฏฐิ เพราะการยึดถือกรรมด้วยอำนาจสัมมาทิฏฐิเป็นเหตุ เบื้องหน้าแต่ตาย เพราะกายแตกย่อมเข้าถึง **“สุคติ-โลกสวรรค์”**

[๖๙] คุณก่อนวาเสฏฐะและภารทวาชะ กษัตริย์ที่ดี พรหมณ์ที่ดี แพศย์ที่ดี ศูทรที่ดี มีปกติทำกรรมทั้ง ๒ อย่าง [อกุศลกรรม-กุศลกรรม] ด้วยกาย ด้วยวาจา ด้วยใจ [กรรม๓: กายกรรม-วจีกรรม-มโนกรรม] มีความเห็นเจือปนกัน [มิจฉาทิฏฐิ-สัมมาทิฏฐิ] ยึดถือกรรมด้วยอำนาจความเห็นอันเจือปนกัน เพราะการยึดถือกรรมด้วยอำนาจความเห็น อันเจือปนกันเป็นเหตุ เบื้องหน้าแต่ตาย เพราะกายแตก **ย่อมได้สวยสุขบ้าง ทุกข์บ้าง**

[๗๐] คุณก่อนวาเสฏฐะและภารทวาชะ กษัตริย์ที่ดี พรหมณ์ที่ดี แพศย์ที่ดี ศูทรที่ดี ตำรวมทางกาย ตำรวมทางวาจา ตำรวมทางใจ [อินทริยสังวร] อาศัยการเจริญ **“โพธิปักขิยธรรม”** ทั้ง ๗ [ธรรมเครื่องแก้กฏการตรัสรู้ และอริยมรรค ได้แก่ สติปัญญา ๔-สัมมัปปธาน ๔-อิทธิบาท ๔-อินทริย ๕-พลัง ๕-โพชฌงค์ ๗-มรรคมีองค์ ๘] แล้ว **ย่อมปรินิพพานในโลกนี้แท้**

[๗๑] คุณก่อนวาเสฏฐะและภารทวาชะ บรรดาวรรณะทั้ง ๔ เหล่านี้ วรณะใดเป็นภิกษุผู้อรหันต์ สิ้นอาสวะแล้ว อยู่จบแล้ว มีกรณียะอันกระทำแล้ว ปลงภาระได้แล้ว ตามบรรลุประโยชน์ของตนแล้ว มีสังโยชน์เครื่องผูกสัตว์ไว้ในภพสิ้นแล้ว นับแล้ว เพราะรู้โดยชอบ วรณะนั้นปรากฏว่าเป็นผู้เลิศกว่าวรณะเหล่านั้นโดยธรรม หาใช่โดยอธรรมไม่ คุณก่อนวาเสฏฐะและภารทวาชะ **ธรรมเท่านั้นประเสริฐที่สุดในหมู่มชนทั้งในทิฏฐิ ธรรมและอภิสัมปรายภพ** คุณก่อนวาเสฏฐะและภารทวาชะ แม้สังฆกุมารพรหมก็ได้กล่าวคาถาไว้ว่า

[๗๒] กษัตริย์เป็นผู้ประเสริฐที่สุดในหมู่มชนผู้มีความ
รังเกียจด้วยโคตร ท่านผู้ถึงพร้อมด้วยวิชาและ
จรรยา เป็นผู้ประเสริฐที่สุดในหมู่เทวดาและมนุษย์ ดังนี้

คุณก่อนวาเสฏฐะและภารทวาชะ ก็เถานี้สังฆกุมารพรหมจับไว้ถูกต้องไม่ผิด ภาษิตไว้ถูก ไม่ผิด ประกอบด้วยประโยชน์ มิใช่ไม่ประกอบด้วยประโยชน์ เรารู้แล้ว คุณก่อนวาเสฏฐะและภารทวาชะ แม้เราเองก็กล่าวอย่างนี้ว่า

กษัตริย์เป็นผู้ประเสริฐที่สุด ในหมู่ชนผู้มีความ
รุ่งเรืองด้วยโคตร ท่านผู้ถึงพร้อมด้วยวิชาและ
จรรยา เป็นผู้ประเสริฐที่สุดในเทวดาและมนุษย์
ทั้งหลาย ดังนี้

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสพระดำรัสแล้ว ว่าเสฏฐะและภารทวาชะ
ก็ยินดีชื่นชม ภามิตของพระผู้มีพระภาค ฉะนั้นแล

จบอรรถกถาสุตฺต ที่ ๔ -----

ข้อสังเกต: ความแตกต่างในแนวคิดเกี่ยวกับวรรณะทั้ง ๔ ที่ถ่ายทอดสืบเนื่องในความเป็นมนุษย์ตามคติ
พราหมณ์นั้น เป็นเรื่องถูกปฏิเสธอย่างสิ้นเชิงในการเข้ามาศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา ไม่เป็นที่
ยอมรับเรื่อง “ชาติคือกำเนิดแห่งวรรณะชนชั้น” [ลัทธิพระเป็นเจ้า] เพราะขัดแย้งกับแนวคิดเรื่อง “กฎแห่ง
กรรม” กับ “กฎแห่งกรรมของสัตว์-กัมมัตสกตาสัตถา” ของทางคติพุทธ ที่เน้นเรื่อง “กิเลส-กรรม-วิบาก”
[วัฏฏะ ๓-ไตรวัฏฏ์ ซึ่งเป็นแนวคิดตาม “อิทัปปัจจยตา ปฏิจจสมุปบาท” หรือ “ปัจจยการ”] ฉะนั้น การ
สร้างบุญกุศลและเจริญโศกธรรม [อาเนญชาภิสังขาร] ที่เรียกว่า “อนุปปพปฏิปทา” คือ ข้อประพฤติ
ปฏิบัติที่กระทำอยู่บ่อยๆ ตามลำดับ ในการมนสิการกรรมฐาน โดยอาศัยบาทฐานจากการเจริญมานสมาบัติ
ที่พัฒนาขึ้นมาพร้อมด้วย “อริยมรรคมีองค์ ๘” ได้แก่ (๑) อนุปัสสนา ๗ (๒) มหาวิปัสสนา ๑๘ (๓) การ
จำแนกอารมณ์ ๓๘ (๔) โพธิปักขิยธรรม ๓๗ ฉะนั้น บุคคลที่ปฏิบัติตามคำสอนพระศาสดาทุกประการนั้น
ย่อมบรรลุถึงอริยมรรคธรรมได้ ที่เรียกว่า “อริยมรรค” [โศกขันธ์-สภทาคามี-อนาคามี-อรหัตต์] ที่เรียกว่า
“อริยชาติ” ดังนี้

“อริยชาติ” หมายถึง “เกิดเป็นอริยะ” คือ บรรลุผลกลายเป็น “อริยมรรค” เปรียบเหมือนเกิด
ใหม่อีกครั้งหนึ่ง ด้วย “การเปลี่ยนจากปุถุชนเป็นพระอริยะ” อีกอย่างหนึ่งว่า “ชาติอริยะ” หรือ
“ชาวอริยะ” ซึ่งเป็นผู้เจริญในทางพระพุทธศาสนา หมายถึง “ผู้กำจัดกิเลสได้” ซึ่งชนวรรณะไหน
เผ่าไหน ก็อาจเป็นได้ ต่างจาก “อริยชาติ” หรือ “อริยภชาติ” ที่มีมาแต่เดิม ซึ่งจำกัดด้วย “ชาติคือ
กำเนิด” [มีความรุ่งเรืองกันด้วยโคตร]

แต่อย่างไรก็ตาม “พราหมณ์ลัทธิ” หมายถึง “ลัทธิพราหมณ์” เรียกอีกอย่างว่า “พราหมณ์สมัย-พราหมณ์
วาท” คือ หลักการหรือข้อยึดถือของพวกพราหมณ์ ที่กำหนดว่า “พราหมณ์เป็นวรรณะที่ประเสริฐ เลิศ
สูงสุด” อันให้วัดหรือตัดสินความเลิศประเสริฐนั้น “โดยชาติ” คือ กำเนิด “โดยโคตร” คือสายตระกูล ซึ่ง
ผูกพันกับ “อวาหะวิวาหะ” คือ “การแต่งงาน” ที่อ้างออกมาว่า “ท่านคู่ควรกับเรา” หรือ “ท่านไม่คู่ควรกับ
เรา” ต่างกับพระพุทธศาสนาซึ่งให้วัดหรือตัดสินคนด้วย “กรรม” [กรรม ๓] คือ การกระทำความประพฤติ

โดยถือว่า “**สิ่งที่ทำให้เลิศให้ประเสริฐ**” คือ “**วิชาจรณะสัมปັນโน**” [มีความถึงพร้อมด้วยวิชาและจรณะอันเป็นคุณสมบัติแห่งพระพุทธเจ้า] พราหมณ์บอกว่า “เขาก็ถือ **วิชาและจรณะ** ด้วย” แต่ “**วิชาของเขา**” หมายถึง “**ไศรย**” และ “**จรณะที่เขาถืออยู่เพียงศีล ๕**” ฉะนั้น “**ถ้าท่านทั้งหลาย มีความเชื่อศรัทธาอย่างแรงกล้าตามคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ท่านคือพุทธมามกะ ถ้าไม่เชื่อศรัทธา ท่านคือ พวกนอกพระศาสนาที่ประกอบด้วยมิจฉาทิฐิ ไม่ใช่ทางแห่งพุทธะ**” ในความหมายของ คำว่า “**พุทธมามกะ**” หมายถึง “**ผู้ถือพระพุทธเจ้าว่าเป็นของเรา**” คือ **ผู้รับเอาพระพุทธเจ้าเป็นของตน ผู้ประกาศตนว่าเป็นผู้นับถือพระพุทธศาสนา** ไม่ได้ศรัทธาลัทธินอกพระพุทธศาสนา ให้นับถือศรัทธาเพียงพระพุทธเจ้าองค์เดียวเท่านั้น [Monotheism] ไม่ใช่ผู้นับถือในหลายเทพเจ้า [Polytheism] อันจะเกิดวุ่นวาย แล้วกลายเป็นอุปสรรคขัดขวางอันตรายต่อแนวทางปฏิบัติธรรมให้บรรลุถึง **ความเป็นอริยะ “ความประเสริฐแห่งพุทธะ”** คำว่า “**พุทธะ**” หมายถึง “**คุณสมบัติแห่งความเป็นพระพุทธเจ้า-พระวิสุทธิเทพ**” [Attributes of the Buddha] ที่ประกอบด้วย “**พุทธคุณ**” ดังนี้

“**พุทธคุณ ๒**” หมายถึง **คุณสมบัติแห่งความเป็นพระพุทธเจ้า** [มหาโพธิสมภาร] ได้แก่

- (๑) “**อรรถहितสมบัติ**” คือ ความถึงพร้อมแห่งประโยชน์ตน ทรงบำเพ็ญประโยชน์ส่วนพระองค์เอง เสร็จสิ้นสมบูรณ์แล้ว พระคุณข้อนี้มุ่งเอา “**พระปัญญา**” เป็นหลัก เพราะเป็นเครื่องให้สำเร็จ “**พุทธภาวะ**” [พุทธะ] คือ “**ความเป็นพระพุทธเจ้า**” และ “**ความเป็นอัครนาค**” คือ ฟังตนเองได้
- (๒) “**ปรหิตปฏิบัติ**” คือ การปฏิบัติเพื่อประโยชน์แก่ผู้อื่น ทรงบำเพ็ญพุทธจริยาเพื่อประโยชน์แก่ผู้อื่น พระคุณข้อนี้มุ่งเอา “**พระกรุณา**” เป็นหลัก เพราะเป็นเครื่องให้สำเร็จ “**พุทธกิจ**” คือ “**หน้าที่ของพระพุทธเจ้า**” และ “**ความเป็นโลกนาถ**” คือ เป็นที่ฟังของชาวโลกได้

[“**พุทธคุณ ๕**” ย่อลงแล้วเป็น ๒ อย่างดังแสดงมานี้ คือ ข้อ ๑, ๒, ๓, ๔ เป็นส่วน “**อรรถहितสมบัติ**” ข้อ ๖, ๗ เป็นส่วน “**ปรหิตปฏิบัติ**” ข้อ ๔, ๘, ๙ เป็นทั้ง “**อรรถहितสมบัติ**” และ “**ปรหิตปฏิบัติ**”]

“**พุทธคุณ ๓**” หมายถึง **คุณสมบัติแห่งความเป็นพระพุทธเจ้า** [มหาโพธิสมภาร] ได้แก่

- (๑) “**ปัญญาคุณ-Wisdom**” คือ พระคุณคือพระปัญญา
- (๒) “**วิสุทธิคุณ-Purity**” คือ พระคุณคือความบริสุทธิ์
- (๓) “**กรุณาคุณ-Compassion**” คือ พระคุณคือพระมหากรุณา

[ในพระคุณ ๓ นี้ ข้อที่เป็นหลักและกล่าวถึงทั่วไปในคัมภีร์ต่างๆ มี ๒ คือ “**ปัญญา**” และ “**กรุณา**” และ ส่วน “**วิสุทธิ**” เป็นพระคุณเนื่องอยู่ใน “**พระปัญญา**” อยู่แล้ว เพราะเป็นผลเกิดเองจากการตรัสรู้ คัมภีร์ทั้งหลายจึงไม่แยกไว้เป็นข้อหนึ่งต่างหาก]

“พุทธคุณ ๘” หมายถึง คุณของพระพุทธเจ้า ได้แก่

“อิติปิ โส ภควา” คือ แม้เพราะอย่างนี้ๆ พระผู้มีพระภาคเจ้านั้น

(๑) “อรห” คือ เป็นพระอรหันต์ นั่นคือ เป็นผู้บริสุทธิ์ ไกลจากกิเลส ทำลายกำแพงสังสารจักรได้ แล้ว เป็นผู้ควรแนะนำสั่งสอนผู้อื่น ควรได้รับความเคารพบูชา เป็นต้น

(๒) “สมุมาสมพุทฺโธ” คือ เป็นผู้ตรัสรู้ชอบเอง

(๓) “วิชชาจรณสมุปฺปนโน” คือ เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยวิชา นั่นคือ ความรู้ และ จรณะ คือ ความประพฤติ

(๔) “สุคโต” คือ เป็นผู้เสด็จไปดีแล้ว นั่นคือ ทรงดำเนินพระพุทธจริยาให้เป็นไปโดยสำเร็จผลด้วยดี พระองค์เองก็ได้ตรัสรู้สำเร็จเป็นพระพุทธเจ้า ทรงบำเพ็ญพุทธกิจก็สำเร็จประโยชน์ยิ่งใหญ่แก่ชนทั้งหลายในที่ที่เสด็จไป และได้ประดิษฐานพระศาสนาไว้ แม้ปรินิพพานแล้วก็ยังเป็นประโยชน์แก่มหาชนสืบมา

(๕) “โลกวิทู” คือ เป็นผู้รู้แจ้งโลก นั่นคือ ทรงรู้แจ้งสภาวะอันเป็นคติธรรมคาแห่งโลกคือสังขารทั้งหลาย ทรงหยั่งทราบอภิปุจฉาอันดานแห่งสัตว์โลกทั้งปวง ผู้เป็นไปตามอำนาจแห่งคติธรรมคาโดยถ่องแท้ เป็นเหตุให้ทรงดำเนินพระองค์เป็นอิสระ พ้นจากอำนาจครอบงำแห่งคติธรรมคานั้น และทรงเป็นที่พึ่งแห่งสัตว์ทั้งหลายผู้ยังจมอยู่ในกระแสโลกได้

(๖) “อนุตฺตโร ปุริสทมฺมสารถิ” คือ เป็นสารถิฝึกบุรุษที่ฝึกได้ ไม่มีใครยิ่งไปกว่า นั่นคือ ทรงเป็นผู้ฝึกคนได้ดีเยี่ยม ไม่มีผู้ใดเทียมเท่า

(๗) “สตถา เทวมนุสฺसान” คือ เป็นศาสดาของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย

(๘) “พุทฺโธ” คือ เป็นผู้ตื่นและเบิกบานแล้ว นั่นคือ ทรงตื่นเองจากความเชื่อถือและข้อปฏิบัติทั้งหลายที่ถือกันมาผิดๆ ด้วย ทรงปลุกผู้อื่นให้พ้นจากความหลงมกด้วย อนึ่ง เพราะไม่ติดไม่หลง ไม่ห่วงกังวลในสิ่งใดๆ มีการดำเนินประโยชน์ส่วนตนเป็นต้น จึงมีพระทัยเบิกบาน บำเพ็ญพุทธกิจได้ถูกต้องบริบูรณ์ โดยถือธรรมเป็นประมาณ การที่ทรงพระคุณสมบูรณ์เช่นนี้ และทรงบำเพ็ญพุทธกิจได้เรียบร้อยบริบูรณ์เช่นนี้ ย่อมอาศัยเหตุคือความเป็นผู้ตื่น และยอมให้เกิดผลคือทำให้ทรงเบิกบานด้วย

(๙) “ภควา” [ติ] คือ ทรงเป็นผู้มีโชค นั่นคือ จะทรงทำการใด ก็ลุล่วงปลอดภัยทุกประการ หรือ เป็นผู้จำแนกแจกธรรม

ด้วยเหตุนี้ การถือฐานะเป็นพุทธมามกะที่ถูกต้องนั้น ต้องเข้าใจภูมิหลังความเป็นมาของพระพุทธศาสนาอย่างถูกต้อง โดยต้องศึกษาค้นคว้าความรู้เพิ่มเติม เกี่ยวกับประวัติพระพุทธศาสนาถึงแหล่งกำหนด จนรวมถึงความเป็นวิถีชีวิตความเชื่อ ที่เรียกว่า “พุทธปรัชญา–The Philosophy of Buddhism” ไม่ใช่มีชีวิตแบบมั่วๆ ลึนคิด ไม่ประกอบด้วยเหตุผล โดยไม่ใช่ปัญญาที่ “มีสติสัมปชัญญะแบบพุทธ” สำหรับประเด็น “วัฒนธรรมแห่งการเรียนรู้” [Learning Culture] นั้น สังคมไทยยังห่างอีกไกล ได้เปรียบเฉพาะพวกมีเงินจึง

ได้ศึกษาในสถาบันที่มีมาตรฐานทั้งในและต่างประเทศ แม้ทางราชการจะพยายามให้โอกาสทางการศึกษา มากยิ่งขึ้น มีระบบให้กู้ยืมเงินเพื่อใช้เรียนอย่างเดียว ส่วนค่ากินอยู่หากินเอง ก็ช่วยได้เล็กน้อย ก็ใช้ได้ตาม ทฤษฎีทางสังคมวิทยาว่า: “ถ้าชีวิตดีกว่าค่าตด” ฉะนั้น ผู้ที่ประสบความสำเร็จในชีวิตพอสมควรแล้ว ก็อย่าลืมหัน ด้กองทุนช่วยเหลือการศึกษาและให้งานทำ หรือกองทุนอาหารยาใส่ได้ จะเป็นมหากุศลให้เกิดคนดีพันธุ์ ใหม่ ที่สำนึกบุญคุณในสังคมมากยิ่งขึ้น คนจนยอมเข้าใจคนจนได้ดี คนรวยก็เข้าใจคนรวยได้ดี รวมทั้งพวก เท่ยวกลางคืนมาก คือ “คนเหงาก็ยอมเข้าใจคนเหงา” สรุปก็ควรเข้าใจกันทั้งหมด ยังคำคติพจน์ว่า “**กินคนเดียวไม่อร่อย**” [อย่าจี้เหนียวตระหนี่-มัจฉริยะ] ให้ประพาดด้วยทานและจาคะต่อสังคมคนรอบข้างด้วย ไมตรีความปรารถนาดี ยินดีกับความสำเร็จของเขา [มุทิตาธรรม] ช่วยคนอย่าช่วยแค่ให้เงิน ควรให้งานแลก เงินดีกว่า คนจะได้เห็นคุณค่า มีความเท่าเทียมกัน “เงินเท่ากับงานบันดาลสุข” อย่าลืมนะว่า ให้งานแล้วไม่มีเงิน เป็นความคิดที่โง่มากของนายจ้าง เพราะเบียดเบียนมือตีนของตนเอง ความหายนะเกิดขึ้นกับคนพวกนี้มา มากแล้ว เช่น ลูกจ้างถูกซื้อตัวไปทำงานให้คู่แข่ง ก็เอาสิ่งดีจากตัวเองเป็นผู้สร้างให้ ไปให้คนอื่นแบบโง่ๆ เพราะความคิดเอาเปรียบผู้อื่น นั่นเอง เรื่องนี้ ก็เป็นเรื่อง “กฎแห่งกรรม” เช่นกัน ที่กล่าวมาเช่นนี้ เพราะว่า คนเป็นพุทธ ก็ตามนำเอาคุณสมบัติของความเป็นพุทธะมาใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อตนเองและผู้อื่น ให้เกิด ความผสมกลมกลืนกันทั้งความจริงและชีวิต ไม่ใช่หัวกุดหางโผล่ไม่สมประกอบ ณ ตรงนี้ ให้ถือปฏิบัติ “**ธัม มานุสम्मปฏิบัติ**” คือ ดำเนินชีวิตถูกต้องตามคลองธรรม ถ้ายังพูดไม่รู้เรื่อง ก็ให้ย้อนกลับไปอ่านทบทวน ในเรื่อง “**อัครัญญสูตร ที่ ๔**” หลายๆ รอบ จะได้เกิดดวงตาเห็นธรรมเกี่ยวกับประวัติมวลมนุษยชาติทั้งหลาย ที่เรียกอีกอย่างว่า “**พวกแมงกินจันดิน**” เป็นเทวดาดีๆ ไม่ชอบเอง ชอบกินของสกปรก และคิดชั่วทำชั่ว แล้วยังพากันเริ่มทำความดีใหม่อีกรอบ เพื่อคิดว่าจะกลับไปเป็นเทวดาน้อยเหมือนเดิม ตอนนี่ก็เป็นหมาน้อย ธรรมดาไปก่อน [เมื่อช่วง ปี ๒๕๕๖-๒๕๕๗ เพื่อน ส.ส. ผู้ใหญ่ท่านหนึ่งหรือสองของผู้เขียนบรรยาย เวลา เจอกันที่สโมสรฯ (คือ ที่สโมสรรัฐสภาหรือที่สโมสรชีกาเรต) ท่านชอบปรารภว่า “ตอนเป็นก็คือเทวดาน้อย (นั่งเครื่องฟรี) ถ้าหมดสมัยไม่ได้เป็น ก็คือหมาน้อยธรรมดา” ท่านคงลืมไปว่า “ท่านไม่ใช่ผู้ใหญ่สิ” ตอนนี่ เป็นจริง! ตามกฎอนิจจัง]

ประการสุดท้ายนี้ “**มนุษย์เป็นสัตว์ขายความเชื่อกับตนเองและผู้อื่น**” [Ideology: มโนคติวิทยา-ความคิดที่ เป็นไปไม่ได้หรือความฝัน-ระบบความนึกคิดหรือจินตนาการ-อุดมการณ์] คล้ายกับการเป็น “**นักปลุกระดม**” [Demagogue เดม'มะกอก คือ ผู้นำฝูงชน-ผู้ที่มีอำนาจหรือชื่อเสียงจากการปลุกปั่นประชาชน] ถ้าเป็น การปลุกระดมตนเอง เรียกว่า “**ขวัญกำลังใจ-Morales หรือ แรงดลบันดาลใจอันเป็นความวัง-Inspirations**” ซึ่งต่างจาก “**การปลุกผีของหมอเวทมนต์**” [Ghost Recall Ritual] เอามาใช้ประโยชน์ในทางชั่วร้ายมากกว่า ทางดี [ผู้สันตตกรณี “**เมธเธอร์**” บอกว่า “**มนต์ชั่วทั้งหลาย ทำร้ายคนดีไม่ได้ ขอให้ทำความดีไว้**”] คือ บางคน ก็ชอบสะกดจิตตัวเองให้กลายเป็น “**ร่างทรง**” ที่เรียกว่า “**โรคอุปาทานส่วนตัว-โรคอุปาทานหมู่ [ไม่รวมจำ]**” ทางธรรมในพระไตรปิฎก เรียกอาการฟุ้งซ่าน [อาการตีแตก] ที่เกิดจากความสำคัญผิดในวิปัสสนูปกิเลส ๑๐ ประการ เช่น เอา (๑) โภกาส-แสงสว่าง (๒) ปีติ-ความอิ่มใจปลาบปลื้มเต็มไปทั้งตัว (๓) ญาณ-ความรู้ที่

คมชัด (๔) **ปัสัทธิ**-ความสงบเย็นกายใจ (๕) **สุข**-ความสุขนำขึ้นทั่วทั้งตัวที่ประณีตอย่างยิ่ง (๖) **อิโหมกข์**-ศรัทธาแรงกล้าที่ทำให้ใจผ่องใสอย่างยิ่ง (๗) **ปักคาหะ**-ความเพียรที่พอดี (๘) **อุปัฏฐาน**-สติชัด (๙) **อุเบกขา**-ความวางจิตเป็นกลางที่ลงตัวสนิท หรือ (๑๐) **นิกันติ**-ความดีใจพอใจ ดังนี้ นั้นเป็นมรรคผลนิพพาน เรียกว่า “**สัมมุทธัจจะ-ธรรมุทธัจ**” นั่นคือ ปฏิบัติธรรมมาถูกทาง แล้วขาดสติปัญญาไปหลงไหลในสิ่งที่เป็นนิมิตดินนั้น [อวิชชาปิดบังปัญญา] แล้ว “**เสียคน-เสียธรรม**” ไปเอง คำว่า “**ไสยาศาสตร์**” คือ “**ดิรัจฉานวิชา**” ที่เกิดจากฤทธิ์การเจริญสมาบัติ เช่นกัน พอได้มานแล้ว ถ้าเป็นอุษิตาบสก็ไปตามคติพราหมณ์ ถ้าพวกถือผีหมออาคม ก็ไปแนวไสยาศาสตร์ ไม่ใช่แนวกระษาสารท [**สารท**] คือ เทศกาลทำบุญเดือน ๑๐ ทำขนมไหว้ศิวบรรพบุรุษ ถ้า “**สาด**” คือ ชักน้ำไป แต่ “**วันสาก**” นั้น ยังไม่นิยามในพจนานุกรม น่าจะเป็นวันที่แม่ค้าส้มตำเปิดร้านทำงาน ไม่เกี่ยวกับสถานเริงรมย์ ไม่น่าจะกำลังอุปมาอุปมัยถึงขั้นนั้นได้] เพราะฉะนั้น เหตุทั้งหลายทั้งปวงนั้น มาจาก “**ความเชื่อ**” [Belief] จนเกิดเป็น “**ความมั่นใจ-ความเชื่อมั่น**” [Confidence] จนเป็น “**ความศรัทธา**” [Faith] พอซึ่งมากๆ ไปไม่ถูกทางถูกทิศ ก็หันมาทางเดียวเท่านั้น [เป็นสมาธิ] อยู่ไม่ได้ต้องไปเรียกว่า “**อิโหมกข์**” [Fervor: ความอบอุ่นมาก-ความร้อนรน-ความเร่าร้อน-ความร้อนจัด = Passion คือ อารมณ์กิเลสค้นหา ความโกรธอย่างรุนแรง เพราะไม่ได้ตั้งใจ แต่น่าจะตรงกับคำว่า “**Loyalty**” ความภักดีด้วยความซื่อสัตย์และเลื่อมใส = **ปสาทสัทธา** หรือ **อิโหมกข์สัทธา**] หมายถึง **ความน้อมใจเชื่อ-ศรัทธาแก่กล้า-ความปลงใจ** ส่วนใหญ่เกิดจากฤทธิ์ของสมาธิ คือ “**ศรัทธาแรงกล้าที่ทำให้ใจผ่องใสอย่างยิ่ง**”

อย่างไรก็ตาม สำหรับผู้ศรัทธาและฉันทะที่แรงกล้ายอมเกิดบาปวิบัติแห่งความสำเร็จได้ [อิทธิบาท ๔: ฉันทะ (ศรัทธา) - วิริยะ - จิตตะ - วิมังสา] นั่นคือ ความพอใจเลื่อมใส-ความหมั่นเพียร-ความมุ่งมั่น-ความไต่ตรอง] ในทางธรรมนั้น บุคคลนั้น ก็สามารถบรรลุธรรมถึงขั้น “**ความเป็นอริยบุคคล**” [บุคคลผู้ประเสริฐ] ได้เช่นกัน ยกตัวอย่าง

- (๑) “**สัทธาวิมุต**” (ข้อ ๕ ในอริยบุคคล ๗) หมายถึง **ผู้หลุดพ้นด้วยศรัทธา** คือ ท่านที่เข้าใจ “**อริยสังขาร**” ถูกต้องแล้ว และอาสวะบางส่วนก็สิ้นไป เพราะเห็นด้วย “**ปัญญา**” แต่มี “**ศรัทธา**” เป็นตัวนำ หมายถึงเอาพระอริยบุคคลผู้บรรลุ “**โสดาปัตติผล**” แล้วขึ้นไป จนถึงเป็นผู้ปฏิบัติเพื่อ “**อรหันต์**” ที่มี “**สัทธินทรีย์แก่กล้า**” ในการปฏิบัติอย่างจริงจัง
- (๒) “**สัทธานุสारी**” (ข้อ ๗ ในอริยบุคคล ๗) หมายถึง **ผู้แล่นไปตามศรัทธา** หรือ **ผู้แล่นตามไปด้วยศรัทธา** คือ ท่านผู้ปฏิบัติเพื่อบรรลุ “**โสดาปัตติผล**” [โดยได้โสดาปัตติมรรค เช่น เกิด “**ดวงตาเห็นธรรม-ธรรมจักขุ**” อย่างจ้งด้วยปัญญาเห็นธรรม หรือ อย่างแรงมากด้วยปัญญา คือ อะไรก็กั้นไม่อยู่ โสดาบันจะอุบัติขึ้นแล้ว] ที่มี “**สัทธินทรีย์แก่กล้า**” อบรม “**อริยมรรค**” [อริยสังข ๔-มรรค ๔-อริยมรรคมีองค์ ๘] โดยมี “**ศรัทธา**” เป็นตัวนำ ท่านผู้นี้ถ้าบรรลุผลแล้ว ย่อมกลายเป็น “**สัทธาวิมุต**”

นอกจากนี้ ให้พิจารณาถึงสภาพสังคมในปัจจุบันนี้ ว่าคนส่วนใหญ่มีความคิดเรื่องพระศาสนามากน้อยแค่ไหน ในกลุ่มคน ๔ ระดับ ได้แก่ (๑) ชาวบ้าน (๒) ลัทธิภายนอก (๓) นักวิทยาศาสตร์ (๔) พุทธมามกะ ซึ่งจะ ทำให้เข้าใจถึงเรื่อง “ความมีศรัทธา” ได้อย่างแจ่มชัด เกี่ยวกับวิถีชีวิตกับการแสวงหาความรู้เพื่อความหลุดพ้นจากทุกข์กายและทุกข์ใจ ได้มากแค่ไหน โดยจะเปรียบเทียบให้เห็นคุณภาพชีวิตและจิตใจ จากคนไม่รู้ อะไรจนไปถึงคนรู้พระธรรมของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ตามลำดับ ดังนี้

- (๑) “ชาวบ้าน—Ordinary Man” เชื่อใน อำนาจเหนือธรรมชาติ สิ่งลึกลับ ภูต ผี ปีศาจ เวทมนต์ อาคม คุณไสย สิ่งแปลกประหลาด สิ่งอัศจรรย์ใจแท้ [น้องแมว—รกแมว ไม่ศักดิ์สิทธิ์ หรือ วัตถุอื่นๆ ที่ถือว่าศักดิ์สิทธิ์ตามนิทานปรัมปราเล่าสืบกันมา เช่น ธาตุกายสิทธิ์ (เศษสาพระอรหันต์ รวมทั้ง คำหมากคำข้าว จีวร เป็นต้น หรือ พระธาตุ) เหล็กไหล ลูกแก้วพญานาค ไม้แห่เหยี่ยว มะพร้าวตาเดียว ฝาบาตรแตก เลียนไม้ฟ้าผ่า ต้นโพธิ์ทางโค้ง ต้นไม้อายุมากๆ เรือโบราณ กระดุกผีตายโหง ซี่โครงเป็ดย่าง แต่คงไม่รวมถึง ฝาหม้อแตกบ้านแม่หม้าย ผ้าซัดหน้าแม่หม้าย ไม้จิ้มฟันลิงเผือก อะไรทำนองนี้] สิ่งวิปริตผิดธรรมชาติ เช่น งูเจ็ดหัว คนสองหัว คนลั่นสองแฉก รอยเลื่อยพญานาค จิ้งจกสองหาง หน่อไม้ไผ่ ปลีกกล้วย มีรูปร่างเป็นรูปพญานาค ส่วนใหญ่เน้นการขอเลขเด็ดแทงหวย หรือ สิ่งที่เกิดบรรยายไว้ ณ ที่นี้ ที่เห็นแล้ว งงงวย สามารถทำให้ยกมือไหว้ได้ [รวมทั้งคนชั่วแล้วรวย เป็นของแปลกชนิดหนึ่ง คนเห็นงาก็ไหว้ไว้ก่อน เพราะพวกนี้มีฤทธิ์มาก ปากศักดิ์สิทธิ์ บอกให้คนตายได้ จนได้รับสถาปนาเป็น “เจ้าพ่อ—เจ้าแม่” ได้เช่นกัน ได้ดีเพราะอภิรภัยกระบาล ให้คนอื่นเดือดร้อน] ชาวบ้านถือว่า “เป็นของศักดิ์สิทธิ์—Sacred” ด้วยมีปัญญาไม่ถึงขั้นจะทำความเข้าใจได้ “การกราบไหว้ไว้ก่อนปลอดภัยในชีวิต มีอะไรก็เอาของไปฝากเช่น ไหว้ ขอเป็นมิตร เพื่อตกทุกข์ได้ยาก ก็ขอเป็นที่พึ่งได้” [ปรัชญาชาวบ้าน—ไม่สงวนลิขสิทธิ์]

(๒) “**ลัทธิภายนอก-Non-Buddhist**” เชื่อใน ลัทธิกรรมเก่า ลัทธิพระเป็นเจ้า ลัทธิเลี้ยงโชค พราหมณ์วาท พหุเทพ [Polytheism] หนึ่ง ความเชื่อถือของคนสมัยพุทธกาล ประมวลได้เป็น ๕ ประเภท ดังนี้

- (๑) “**นักบวช-นักพรต**” [Ascetics] เช่น อาชีวกเป็นเทวดาของสาวกอชีวก นิครนถ์ ชฎิล ปริพาชก ดาบส ก็เป็นเทวดาของสาวกนิครนถ์เป็นต้นเหล่านั้นตามลำดับ
- (๒) “**สัตว์เลี้ยง**” [Domestic Animals] เช่น ช้างเป็นเทวดาของพวกประพฤติพรตบุขา ช้าง ม้า โคน ไก่ กา เป็นต้น ก็เป็นเทวดาของพวกถือพรตบุขาสัตว์นั้นๆ ตามลำดับ
- (๓) “**ธรรมชาติ**” [Physical Forces and Elements] เช่น ไฟเป็นเทวดาของพวกประพฤติพรตบุขาไฟ แก้ว มณี ทิศ พระจันทร์ พระอาทิตย์ เป็นเทวดาของผู้ถือพรตบุขาสัตว์นั้นๆ ตามลำดับ
- (๔) “**เทพชั้นต่ำ**” [Lower Gods] เช่น นาคเป็นเทวดาของพวกประพฤติพรตบุขานาค ครุฑ ยักษ์ คนธรรพ์ เป็นเทวดาของผู้ถือพรตบุขานาคเป็นต้นเหล่านั้นตามลำดับ [พระภูมิจัดเข้าในข้อนี้]
- (๕) “**เทพชั้นสูง**” [Higher Gods] เช่น พระพรหม เป็นเทวดาของพวกประพฤติพรตบุขาพระพรหม พระอินทร์ เป็นเทวดาของผู้ถือพรตบุขาพระอินทร์ เป็นต้น

(๓) “**นักวิทยาศาสตร์-Scientist**” เชื่อใน (๑) ผู้ทรงความรู้-Authority (๒) ขนบธรรมเนียมและประเพณี-Tradition (๓) ประสบการณ์-Experience [เน้นการสังเกตตามความเป็นจริง] (๔) วิธีการอนุมาน-Deductive Method (๕) วิธีการอุปมาน-Inductive Method และ (๖) วิธีการทางวิทยาศาสตร์-Scientific Method ที่เรียกว่า “**กระบวนการค้นหาคความจริง-Discovery Procedures**” [คือ ข้อปฏิบัติที่กำหนดเป็นแนวทางในการวิจัย ปัจจุบันเรียกว่า “**เกณฑ์ความเป็นเลิศ-Benchmarks for Best Practice**”] ซึ่งประยุกต์เป็น “**ระเบียบวิธีวิจัย-Research Methodology**” [พวกนักวิทยาศาสตร์ส่วนใหญ่ไม่นับถือศาสนา: The Out of Religion = Atheism คือ ไม่เชื่อว่ามีพระเป็นเจ้า จึงหันความสนใจไปสู่วิถีชีวิตตามแนวปรัชญา ซึ่งกลายเป็นค่านิยมในสังคมตะวันตก หรือในกลุ่มประเทศที่พัฒนาแล้ว] ฉะนั้น ความเชื่อในปรัชญาจึงเป็นแนวทางในการดำรงชีวิต โดยเฉพาะอย่างยิ่ง “**ปรัชญาบริสุทธิ์-Pure Philosophy**” ซึ่งเป็นการสนับสนุนในเรื่อง “**ปรมาัตถ์-Ultimate Truths**” เช่นกัน ในศาสตร์สาขา “**วิทยาศาสตร์บริสุทธิ์-Pure Science**” คำว่า “**ปรัชญาบริสุทธิ์**” หมายถึง การศึกษาปรัชญาที่เป็นเนื้อหาสาระของปรัชญาโดยตรง ไม่ใช่ศึกษาเพื่อการอื่นๆ ทั้งนี้ โลกตะวันตกแบ่งปรัชญาออกเป็นสามสาขาใหญ่ๆ [ยึดเนื้อหา/ปัญหาพื้นฐาน เป็นหลัก] โดยการมุ่งตอบปัญหาใดปัญหาหนึ่ง [ในขณะที่ ปรัชญาตะวันออก ไม่มีการแบ่งย่อย] ได้แก่

- (๑) **“อภิปรัชญา–Metaphysics”** คือ ศึกษาอะไรคือความจริง หรือ **“ภววิทยา–Ontology”** เป็นการศึกษาเกี่ยวกับความจริง–Reality เพื่อค้นหา **“ความจริงอันเป็นที่สูงสุด–Ultimate Reality** ได้แก่ ความจริงที่เกี่ยวกับธรรมชาติ จิตวิญญาณ รวมทั้งเรื่องของพระเจ้า อันเป็นบ่อเกิดของศาสนา
- (๒) **“ญาณวิทยา–Epistemology”** คือ ศึกษาวิธีรู้ความจริงได้อย่างไร เป็นการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องความรู้–Knowledge ศึกษาธรรมชาติของความรู้ บ่อเกิดของความรู้ ขอบเขตของความรู้ ซึ่งความรู้จะได้มาจากแหล่งต่างๆ เช่น จากพระเจ้า ประชานมาซึ่งปรากฏอยู่ในคัมภีร์ของศาสนาต่างๆ จากผู้เชี่ยวชาญที่ทำการศึกษาค้นคว้าปรากฏในตำรา เกิดจากการหยั่งรู้เป็นความรู้ที่เกิดขึ้นมาในทันทีทันใด เช่น พระพุทธเจ้าตรัสรู้หรือเป็นความรู้ที่เกิดจากการพิจารณาเหตุ และผล–Reasoning หรือ ได้จากการสังเกต–Observation
- (๓) **“คุณวิทยา–อัคมวิทยา–Axiology”** คือ ศึกษาเกี่ยวกับคุณค่า หรือ ศึกษาเรื่องราวเกี่ยวกับคุณค่าหรือค่านิยม–Values เช่น คุณค่า เกี่ยวกับความดีและความงาม มีอะไรเป็นเกณฑ์ในการพิจารณาว่าอย่างไรดี อย่างไรงาม โดยแยกได้ ๒ ประเภท ได้แก่ (๑) **“จริยศาสตร์–Ethics”** ได้แก่ คุณค่าแห่งความประพฤติ หลักแห่งความดี ความถูกต้อง เป็นคุณค่าแห่งจริยธรรม เป็นคุณค่าภายใน นั่นคือ เอาอะไรมาตัดสินการกระทำว่าดีหรือไม่ และ (๒) **“สุนทรียศาสตร์–Aesthetics”** ได้แก่ คุณค่าความงามทางศิลปะ ซึ่งสัมพันธ์กับจินตนาการและความคิดสร้างสรรค์ ซึ่งตัดสินได้ยากและเป็นอัตนัย เป็นคุณค่าภายนอก นั่นคือ เอาอะไรมาตัดสินความงาม

หมายเหตุ: ในการศึกษาพระพุทธศาสนาให้สมบูรณ์มากที่สุดนั้น ควรทำความเข้าใจถึง แนวคิดเชิงปรัชญาของผู้รู้ทางซีกโลกตะวันตกเปรียบเทียบกับซีกโลกตะวันออก เพราะพระพุทธศาสนาอยู่ในฐานะ ๓ ที่เกินจากความเชื่อแบบชาวบ้านและลัทธินอกพระพุทธศาสนา อันมีความคิดเป็นปฏิบัติยกกัน ไม่ว่าจะเป็แนวคิดหรือข้อปฏิบัติเพื่อความหลุดพ้นจากกิเลสและทุกข์ทั้งหลายก็ตาม คำว่า **“ปรัชญา–Philosophy”** นั้น เป็นองค์ความรู้ที่อยู่ตรงกลางระหว่าง **“พระพุทธศาสนา–Buddhism”** กับ **“วิทยาศาสตร์–Science”** อันเป็นสะพานเชื่อมองความรู้ทั้งหมดรวมกัน องค์ความรู้ในพระพุทธศาสนานั้น สามารถอธิบายความจริงในทั้ง **“ปรัชญา–Philosophy”** และ **“วิทยาศาสตร์–Science”** ฉะนั้น องค์ความรู้ทั้ง ๓ ฝ่าย ดังกล่าวนั้น มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ผู้ปฏิบัติธรรมต้องนำมาประชุมรวมกันเป็นหนึ่งเดียว โดยทั้ง ๓ ฝ่าย ต่างไม่ละเมิดซึ่งกันและกัน

ปรัชญาพื้นฐาน–Basic Philosophy

ในแนวความคิดทางปรัชญาพื้นฐาน–ปรัชญาทั่วไป เมื่อพิจารณาในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการศึกษามีลัทธิต่างๆ [อุดมศักดิ์ มีสุข: นิติตปริญาเอก สาขาอาชีวศึกษา มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์] ดังนี้

(๑) “**ลัทธิจิตนิยม–Idealism**” เป็นลัทธิปรัชญาที่เก่าแก่ที่สุดในบรรดาปรัชญาต่างๆ มีกำเนิดพร้อมกับการเริ่มต้นของปรัชญา ปรัชญาลัทธินี้ถือเรื่อง “**จิตเป็นสิ่งสำคัญ**” มีความเชื่อว่า “**สิ่งที่เป็นจริงสูงสุดนั้น ไม่ใช่วัตถุหรือตัวตน แต่เป็นเรื่องของความคิดซึ่งอยู่ใน จิต–Mind สิ่งที่เราเห็นหรือจับต้องได้นั้น ยังไม่ความจริงที่แท้ความจริงที่แท้จะมีอยู่ใน โลกของจิต–The World of Mind เท่านั้น**” [วิจารณ์: ในข้อนี้ทางพระพุทธศาสนา ให้ใช้จิตคือสติสัมปชัญญะในการมโนการสภาวะธรรม เพื่อให้เห็นว่า “**นามรูปโดยไตรลักษณ์**” ไม่ว่าจะเป็น **สังขตธรรม** หรือ **อสังขตธรรม** ก็ตาม [อนุปัสตนาญาณ ๓: อนิจจานุปัสตนา–ทุกขตานุปัสตนา–อนัตตานุปัสตนา ซึ่งทำให้เกิดปัญญา ๓ ประการ ได้แก่ **ขวนปัญญา–นิพเพทิกปัญญา–มหาปัญญา = ปัญญาพาหุละ** คือ **ปัญญาใหญ่–ปัญญามากถึงความความเจริญ**] ที่เรียกว่า “**สามัญญลักษณะ: อนิจจตา–ทุกขตา–อนัตตตา**” คือ “**ปรมาตม์**” หรือ **ธรรมนิยาม ๓: สัพเพ สงขาราน อนิจจา –สังขารทั้งปวง ไม่เที่ยง ๑ สัพเพ สงขาราน ทุกขาน –สังขารทั้งปวง คงทนอยู่มิได้ ๑ สัพเพ ธมมาน อนตตาน –ธรรมทั้งปวง ไม่เป็นตัวตน ๑** ดังนี้ เรียกว่า “**ธรรมดา–กฎธรรมชาติ–Natural Law**” ผู้ที่ได้ชื่อว่าเป็นบิดาของแนวความคิดลัทธิปรัชญานี้ คือ “**พลาโต**” [Plato] นักปรัชญาเมธีชาวกรีก ซึ่งมีความเชื่อว่า การศึกษา คือ การพัฒนาจิตใจมากกว่าอย่างอื่น ถ้าพิจารณาลัทธิปรัชญาลัทธิจิตนิยมในแง่สาขาของปรัชญา แต่ละสาขาจะได้ ดังนี้

(๑.๑) “**อภิปรัชญา**” ถือว่าเป็นจริงสูงสุดเป็น “**นามธรรม–อรุปธรรม**” มากกว่า “**รูปธรรม**” ต้องพัฒนาคนในด้านจิตใจ–Subjectivism มากกว่าวัตถุ

(๑.๒) “**ญาณวิทยา**” ถือว่าความรู้เกิดจากความคิดหาเหตุผล และการวิเคราะห์แล้วสร้างเป็นความคิดในจิตใจ ส่วนความรู้ที่ได้จาก “**การสัมผัสด้วยประสาททั้ง ๕**” ไม่ใช่ความรู้ที่แท้จริง

(๑.๓) “**คุณวิทยา**” ถือว่าคุณค่าความดีความงามมีลักษณะตายตัวคงทนถาวรไม่เปลี่ยนแปลงในด้าน “**จริยศาสตร์**” ศิลธรรม และ จริยธรรม จะไม่เปลี่ยนแปลง ส่วน “**สุนทรียศาสตร์**” นั้น การถ่ายทอดความงาม เกิดจากความคิดสร้างสรรค์และอุดมการณ์อันสูงส่งสรุปว่า ปรัชญาลัทธิจิตนิยมเป็นการพัฒนาด้านจิตใจ ส่งเสริมการพัฒนาทางด้านคุณธรรม จริยธรรม ศิลปะต่างๆ การจัดการศึกษาตามแนวจิตนิยมจึงเน้นในด้านอักษรศาสตร์และศิลปะศาสตร์ เป็นผู้มีความรอบรู้โดยเฉพาะตำรา การเรียนการสอนมักจะใช้ห้องสมุดเป็นแหล่งค้นคว้าและถ่ายทอดเนื้อหาวิชาสืบต่อกันไป

(๒) “**ลัทธิวัตถุนิยม–Materialism** **สัจนิยม–Realism**” เป็นลัทธิปรัชญาที่มีความเชื่อใน “**โลกแห่งวัตถุ–The World of Things**” มีความเชื่อ “**ในแสวงหาความจริงโดยจิตตามแนวคิดของจิตนิยมอย่างเดี่ยวไม่พอ**” ต้องพิจารณาข้อเท็จจริงตามธรรมชาติด้วย “**ความจริงที่แท้–ปรมาัตม์**” คือ “**วัตถุที่ปรากฏต่อสายตา สามารถสัมผัสได้**” สิ่งเหล่านี้เป็นพื้นฐานของการศึกษาทางด้านวิทยาศาสตร์ บิดาของลัทธินี้ คือ “**อริสโตเติล**” [Aristotle] นักปราชญ์ชาวกรีกลัทธิปรัชญาสาขานี้เป็นต้นกำเนิดของการศึกษาทางด้านวิทยาศาสตร์ ถ้าพิจารณาปรัชญาลัทธิวัตถุนิยมในแง่สาขาของปรัชญา จะได้ ดังนี้

(๒.๑) “**อภิปรัชญา**” มีความเชื่อว่า: **ความจริงมาจากธรรมชาติ ซึ่งประกอบสิ่งที่เป็นวัตถุสามารถสัมผัสจับต้องได้** [**ประจักษ์นิยม–Empiricism–Empiricalism** คือ ระบบประสาทสัมผัสทั้ง ๕] และ **พิสูจน์ได้ด้วย “วิธีวิทยาศาสตร์–The Scientific Method”** โดยมีขั้นตอนที่เป็นมาตรฐาน ในช่วงแรก เรียกว่า “**กระบวนการค้นพบความจริง**” [Discovery Procedures] โดยตั้งข้อสมมติฐานว่า: Null Hypothesis = “**ใครก็ตามทำตามขั้นตอนดังกล่าวนี้ ย่อมได้ความจริงปรากฏไม่แตกต่างกัน**” คือ ความจริงนั้นจะแสดงผลต่างกันตามปัจจัยแห่งเวลาและสถานที่ [ตัวแปรอิสระ–Independent Variables]

(๒.๒) “**ญาณวิทยา**” เชื่อว่า: **ธรรมชาติเป็นบ่อเกิดของความรู้ทั้งหมดความรู้ได้มาจากการได้** **เห็นได้สัมผัสด้วยประสาทสัมผัสทั้ง ๕–Objectivism** โดยไม่ให้ความสำคัญทางจิต [มโนวิญญาณ–อภิญญาในสมาธิ หรือ ญาณในวิปัสสนา] ถ้าสังเกตไม่ได้มองไม่เห็น ก็ไม่เห็นหรือลงความเห็นว่าเป็น: “**ความรู้ที่แท้จริง–ปรมาัตม์**” ฉะนั้น การลงความเห็นเป็นข้อสรุปเชิงทฤษฎี–Generalizations นั้น ต้องขึ้นกับความจริงที่เป็นข้อมูลเชิงปริมาณ–Quantitative Data มากกว่าเชิงคุณภาพ–Qualitative Data โดยมักจะเป็นวิจัยเชิงประยุกต์ [Applied Research] โดยอาศัยค่าความสำคัญอันมีนัยทางสถิติอันน่าเชื่อถือและเที่ยงตรงที่ระดับ 0.01 [Statistically Significant at 0.01 Level of Degree of Freedom] เช่น ในงานวิจัยทางการแพทย์ หรือวิศวกรรม ในระดับ 0.05 [Statistically Significant at 0.05 Level of Degree of Freedom] เช่น ในงานวิจัยทางสังคมศาสตร์ การศึกษา เป็นต้น ในช่วงศตวรรษที่ ๒๑ เป็นต้นไป นักวิทยาศาสตร์ให้ความสนใจในเรื่อง “**การบริหารจัดการความรู้–Knowledge Management: KM**” และ “**การบริหารจัดการต้นทุนทางปัญญา–Intellectual Capital Management: ICM**” อันเป็นเรื่องคุณภาพของทรัพยากรมนุษย์ในสังคม ไม่ใช่เพียงความศิวิไลซ์ทางด้านวัตถุเพียงอย่างเดียว และการแสวงหาความรู้ปรับเปลี่ยนวิวัฒนาการไปสู่ “**ยุคสังคมข้อมูลข่าวสาร–The Ages of Informative Society**” โดยเน้นแนวโน้มไปสู่ “**สังคมอุดมปัญญา–Knowledge-Based Society**” ซึ่งก้าวไปสู่การวิวัฒนาการทางสังคมยุคใหม่ของมนุษย์ ที่มนุษย์

เอาชนะธรรมชาติได้ในเรื่องเวลาและสถานที่ [The Conquer of Time-Space Constraints] ที่ความก้าวหน้าแบบก้าวกระโดดด้านเทคโนโลยี ได้ คอมพิวเตอร์ อินเทอร์เน็ต การโทรคมนาคมการสื่อสารผ่านดาวเทียม อุปกรณ์การสื่อสาร เป็นต้น ซึ่งมนุษย์ได้ก้าวสู่แนวคิดโลกไร้พรมแดน-Globalization Trends ทั้งด้านการค้า [e-Commerce = Electronic Commerce] การเงินการธนาคาร [e-Banking Business] เศรษฐกิจ สังคม การเมือง และ การศึกษา [Electronic Learning Platform] รวมทั้งการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ และการพักผ่อนหย่อนใจ ก็อาศัยเครือข่ายสังคมออนไลน์ [สังคมจำลอง-Virtual Cyberspace Society]

(๒.๓) “คุณวิทยา” เชื่อว่า: ธรรมชาติสร้างทุกสิ่งทุกอย่างมาดีแล้ว ในด้าน “จริยศาสตร์” ก็ควรประพฤติปฏิบัติตามกฎธรรมชาติ [การใช้เหตุผล เกณฑ์มาตรฐานการวัดผลและการประเมินผล-Standard Measurements and Evaluations เกณฑ์มาตรฐานความเป็นเลิศ-The Best Practice] กฎธรรมชาติก็คือ ศีลธรรมจรรยา ขนบธรรมเนียมประเพณี ซึ่งใช้ควบคุมพฤติกรรมมนุษย์ ส่วน “สุนทรียศาสตร์” เป็นเรื่องของความงามตามธรรมชาติ ที่จะสะท้อนความงามตามธรรมชาติออกมา

สรุปว่า ปรัชญาลัทธิจิตนิยม เน้นความเป็นจริงตามธรรมชาติ การศึกษาหาความจริงได้จากการสังเกต สัมผัสจับต้อง และเชื่อในกฎเกณฑ์ของธรรมชาติ [Natural Law] การศึกษาในแนวลัทธิจิตนิยมเน้น “วิธีการทางวิทยาศาสตร์-The Scientific Method” ซึ่งกลายเป็นต้นกำเนิดของวิชาวิทยาศาสตร์

(๓) “ลัทธิประสบการณ์นิยม-Experimentalism เป็นปรัชญาที่มีชื่ออีกอย่างหนึ่งว่า “ปฏิบัตินิยม-Pragmatism” ปรัชญากลุ่มนี้มีความสนใจในโลกแห่งประสบการณ์ “ฝ่ายวัตถุนิยม-Materialism” จะเชื่อใน “ความเป็นจริงเฉพาะสิ่งที่มนุษย์พบเห็นได้เป็นธรรมชาติที่ปราศจากการปรุงแต่ง เป็นธรรมชาติบริสุทธิ์” [Pure Naturalism = Ultimate Truths] ส่วนประสบการณ์นิยม มิได้หมายถึง “สิ่งที่เราพบเห็นในชีวิตประจำวันเท่านั้น แต่หมายรวมถึงสิ่งที่มนุษย์กระทำ คิด และรู้สึก รวมถึงการคิดอย่างใคร่ครวญและการลงมือกระทำ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในผู้กระทำ” [Mind and Actions: ซึ่งคล้ายคลึงกับพุทธศาสนาในเรื่อง อภิสังขาร ๓: ปุญญาภิสังขาร-อปุญญาภิสังขาร-อานัญญาภิสังขาร กับ กรรม ๓: กายกรรม-วจีกรรม-มโนกรรม] กระบวนการทั้งหมดที่เกิดขึ้นครบถ้วนแล้ว จึงเรียกว่าเป็น “ประสบการณ์-Experience” [ความชำนาญการ-Expertise หรือ ทักษะ-Skills] ความเป็นจริงหรือประสบการณ์สามารถเปลี่ยนแปลงได้ตามเงื่อนไขแห่งประสบการณ์ บุคคลที่เป็นผู้นำของความคิดนี้ คือ “วิลเลียม เจมส์” [William James] และ “จอห์น ดิวอี้” [John Dewey] ชาว

อเมริกัน วิลเลียม เจมส์ มีความเห็นว่า “ประสบการณ์และการปฏิบัติเป็นสิ่งสำคัญ” ส่วน จอห์น ดิวอี้ เชื่อว่า “มนุษย์จะได้รับความรู้เกี่ยวกับสิ่งต่างๆจากประสบการณ์เท่านั้น”

[Learning by Doing]

ถ้าพิจารณาปรัชญาลัทธิประสบการณ์นิยมในแง่ของสาขาของปรัชญาจะได้ดังนี้

(๓.๑) “**อภิปรัชญา**” เชื่อว่า: ความจริงเป็นโลกแห่งประสบการณ์ สิ่งใดที่ทำให้สามารถ
ได้รับประสบการณ์ได้ สิ่งนั้นคือความจริง [การกระทำคือความจริง]

(๓.๒) “**ญาณวิทยา**” เชื่อว่า: ความรู้จะเกิดขึ้นได้ก็ด้วยการลงมือปฏิบัติ กระบวนการแสวงหา
ความรู้ก็ด้วยวิธีการทางวิทยาศาสตร์–The Scientific Method [ขอบลองของ]

(๓.๓) “**คุณวิทยา**” เชื่อว่า: ความนิยมจะเกี่ยวกับการประพฤติปฏิบัติ ในด้าน “**จริย
ศาสตร์**” เป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างและกำหนดขึ้นมาเอง และสามารถเปลี่ยนแปลงได้
ส่วน “**สุนทรียศาสตร์**” เป็นเรื่องของความต้องการและรสนิยมที่คนส่วนใหญ่
ยอมรับกัน

สรุปว่า ปรัชญาลัทธิประสบการณ์นิยม เน้นให้คนอาศัยประสบการณ์ในการแสวงหาความ
เป็นจริงและความรู้ต่าง ๆ ได้มาจากประสบการณ์ การศึกษาในแนวลัทธิปรัชญานี้เน้นการลง
มือกระทำเพื่อหาความจริงด้วยคำตอบของตนเอง

(๔) “**ลัทธิอัตถิภาวะนิยม–Existentialism**” เป็นลัทธิปรัชญาที่เกิดหลังสุด มีแนวความคิดที่
น่าสนใจและท้าทายต่อการแสวงหาของนักปรัชญาในปัจจุบัน [กิริติ บุญเจือ, ๒๕๒๒]
Existentialism มีความหมายตามศัพท์ คือ “Exist” แปลว่า **การมีอยู่** เช่น ปัจจุบัน มีมนุษย์อยู่ก็
เรียกว่า “**การมีมนุษย์อยู่**” หรือ “Exist” ส่วน “**ไดโนเสาร์ไม่มีแล้ว**” ก็เรียกว่า มันไม่ Exist คำ
ว่าExistentialism จึงหมายความว่า “**มีความเชื่อในสิ่งที่มีอยู่จริงๆ เท่านั้น** –The World of
Existing)” หลักสำคัญปรัชญาลัทธินี้มีอยู่ว่า: **การมีอยู่ของมนุษย์มีมาก่อนลักษณะของมนุษย์**
(Existence Preceding Essence) ซึ่งความเชื่อดังกล่าวนี้ ขัดแย้งกับหลักศาสนาคริสต์ ซึ่งมี
แนวความคิดว่า: “**พระเจ้าทรงสร้างมนุษย์และสรรพสิ่งในโลก ก่อนที่จะลงมือสร้างมนุษย์**
**พระเจ้ามีความคิดอยู่แล้วว่ามีมนุษย์ควรจะเป็นอย่างไร ควรจะมีลักษณะอย่างไร ควรจะ
ประพฤติปฏิบัติอย่างไร**” [วิจารณ์: ให้ผู้ปฏิบัติธรรมเปรียบเทียบเชิงศาสนาเพื่อให้เกิดปัญญา
อย่างแท้จริงกับเรื่อง “**อัครคัมภีร์**” คือ **กำหนดมนุษย์มาจากความเป็นเทวดามาก่อน แต่ใฝ่ดี
ชอบวันดิน กะบิดิน ข้าวสาลี เลยกลับเป็นเทวดาเหมือนเดิมไม่ได้จนทุกวันนี้ ถ้าอยาก
จะกลับ ไปอีก ก็ต้องปฏิบัติด้วยอริยมรรค เป็นต้น** ฉะนั้น แนวคิดของลัทธินี้ ขัดแย้งกับหลัก
ศาสนาพุทธ เช่นกัน เพราะให้ความสำคัญกับ สัจจะตามญาณดิบ –พื้นจิตสันดาน –จิตไร้สำนึก

ที่รอให้มันถูกกระตุ้นสำแดงฤทธิ์ออกมาจากก้นบึ้งของใจ ที่ไร้ระเบียบสังคม ศาสนา ที่มีบทบาทไปควบคุม เลียนแบบอย่างสัญชาตญาณสัตว์ ดังเช่น การทดลองสอนในโรงเรียนแบบ Summer Hill School ที่จังหวัดกาญจนบุรี ถึงมิได้ผลหน้าพอใจ แต่ต้องมีรายงายวิจัยทางการศึกษารับรองผลในระยะยาว ที่มีจะส่งผลกระทบต่อสังคม แต่น่าจะดีกว่าโรงเรียนวัด ไม่รู้เป็นปรัชญาสำนักไหน คงไม่น่าใช่ *สำนักอาจารย์ทศปาโมกษ์* อย่างแน่นอน] ทั้งหมดเป็นเนื้อหาหรือสาระที่ว่า: **ลักษณะของมนุษย์มีมาก่อนการเกิดของมนุษย์ มนุษย์จะต้องอยู่ในภาวะจำยอมที่จะต้องปฏิบัติตามพระประสงค์ของพระเจ้า หมดเสรีภาพที่จะเลือกกระทำตามความต้องการของตนเองปรัชญาลัทธิอัตถิภาวนิยมไม่ยอมรับแนวคิดดังกล่าว** มีความเชื่อเบื้องต้นว่า: **มนุษย์เกิดมาพร้อมกับความว่างเปล่า ไม่มีลักษณะใดๆ ติดตัวมา ทุกคนมีหน้าที่เลือกลักษณะหรือสาระต่างๆให้กับตัวเอง การมีอยู่ของมนุษย์ [เกิด] จึงมีมาก่อนลักษณะของมนุษย์** หลักสำคัญของปรัชญานี้ จะให้ความสำคัญแก่นมนุษย์มากที่สุด มนุษย์มีเสรีภาพในการกระทำสิ่งต่างๆได้ตามความพอใจ และจะต้องรับผิดชอบในสิ่งที่เลือก ถ้าพิจารณาถึงลัทธิอัตถิภาวนิยมในแง่สาขาของปรัชญาจะได้ ดังนี้

- (๔.๑) “**อภิปรัชญา**” ความจริงเป็นอย่างไร ขึ้นอยู่กับแต่ละบุคคลจะพิจารณา และกำหนดว่าอะไร คือ “**ความจริง**” นั่นคือ ต้องมีความสามารถกำหนดรู้ได้ว่า อะไรเป็น “**สมมติสัจจะ**” อะไร คือ “**ปรมาตมสัจจะ**” เอง
- (๔.๒) “**ญาณวิทยา**” การแสวงหาความรู้ขึ้นอยู่กับแต่ละบุคคลที่จะเลือกสรร ตาม *ความพร้อม–Promptness* และ *ความปรารถนา–Volitions* เพื่อให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้
- (๔.๓) “**คุณวิทยา**” ทุกคนมีเสรีภาพที่จะเลือกค่านิยมที่ตนเองพอใจด้วย *ความสมัครใจ–Satisfactions* ส่วนความงามนั้นบุคคลจะเป็นผู้เลือกและกำหนดเอง –*Self-Control* โดยไม่จำเป็นจะต้องให้ผู้อื่นเข้าใจ

สรุปว่า ปรัชญาลัทธิอัตถิภาวนิยม เป็นปรัชญาที่ให้ความสำคัญแก่นมนุษย์ว่า: **“มีความสำคัญสูงสุด มีความเป็นตัวของตัวเอง สามารถเลือกกระทำสิ่งใดๆได้ตามความพอใจ แต่จะต้องรับผิดชอบในสิ่งที่กระทำ”** การศึกษาในแนวลัทธิปรัชญานี้จะให้ผู้เรียนมีอิสระในการแสวงหาความรู้ เลือกสิ่งต่างๆได้อย่างเสรี มีการกำหนดระเบียบกฎเกณฑ์ขึ้นมาเอง แต่ต้องรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม

นอกจากนี้ ควรเข้าใจว่า “**พวกนักวิทยาศาสตร์**” นั้น ต้องทำอะไรได้จากความจริงที่สัมผัสได้เท่านั้น โดยอาศัยความสามารถและประสบการณ์ของตนเป็นหลัก ถึงยอมรับความจริงได้ แต่พอมาเจอแนวคิดทางพระพุทธศาสนาแล้ว คนพวกนี้จะปฏิบัติธรรมได้ดีและรวดเร็ว เพราะมีปัญหาติดอยู่แล้ว เพียงแต่ขาดการขัดเกลาให้เบาบางลงไป แค่นั้นเอง

- (๔) “พุทธมามกะ–Buddhist” เชื่อใน “สัทธา ๔” หมายถึง เชื่อสิ่งที่ควรเชื่อ ความเชื่อที่ประกอบด้วยเหตุผล ความเชื่อมั่นในสิ่งที่ดีงาม ความเลื่อมใสซาบซึ้งชื่นใจสนิทใจเชื่อมั่นมีใจโน้มถ่วงมุ่งแล่นไปตามไปปรับคุณภาพดีในบุคคลหรือสิ่งนั้นๆ ความมั่นใจในความจริง ความดีสิ่งดีงาม และในการทำความดี ไม่ลู่ไหลตื่นตูมไปตามลักษณะอาการภายนอก ได้แก่
- (๑) “กัมมสัทธา” เชื่อกรรม เชื่อการกระทำ
 - (๒) “วิปากสัทธา” เชื่อผลของกรรม
 - (๓) “กัมมัสสกตาสัทธา” เชื่อว่าสัตว์มีกรรมเป็นของตัว ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว
 - (๔) “ตถาคตโพธิสัทธา” เชื่อปัญญาตรัสรู้ของพระตถาคต

นอกจากนี้ ยังหมายรวมถึง “สัทธา ๔” อีกหมวดหนึ่งต่างหาก ได้แก่

- (๑) “อาคมณสัทธา” [อาคมนียสัทธา–อาคมสัทธา] ความเชื่อความมั่นใจของพระโพธิสัตว์ อันสืบมาจากการบำเพ็ญสั่งสมบารมี
- (๒) “อริคมสัทธา” [อริคมณสัทธา] ความเชื่อมั่นของพระอริยบุคคล ซึ่งเกิดจากการเข้าถึงด้วยการบรรลุนิพพานเป็นประจักษ์
- (๓) “โศกัปปนสัทธา” [โศกัปปนียสัทธา–อริโฆภสัทธา] ความเชื่อหนักแน่นสนิทแน่วเมื่อได้ปฏิบัติก้าวหน้าไปในการเห็นความจริง
- (๔) “ปสาทสัทธา” ความเชื่อที่เป็นเพียงความเลื่อมใสจากการได้ยินได้ฟังพระธรรมของตถาคต

เพราะฉะนั้น มนุษย์มี “ภูมิรู้–ภูมิธรรม–ภูมิปัญญา” แตกต่างกันตั้งแต่เกิด แต่ตามประวัติความเป็นมาของมนุษย์บน โลกนี้นั้น มนุษย์มีภูมิที่ตั้งเดิมมาจากชั้น “อาภัสสรพรหม” (ข้อ ๖ ในรูปาวจรภูมิ ๑๖: ชั้นที่ท่องเที่ยวอยู่ในรูป ชั้นรูปพรหม) หมายถึง จิตวิญญาณที่อยู่ใน “ระดับทุตติยฉาน–ทุตติยฉานภูมิ” ที่เรียกว่า “อาภัสสรา” คือ พวกมีรัศมีสุกปลั่งชันไป สัตว์พวกที่อ้อมเอิบบริบูรณ์ถูกต้องด้วยความสุขมีอยู่ สัตว์เหล่านั้น บางคราวเปล่งอุทานในที่ไหนๆ ว่า สุขหนอๆ ดังนี้ เช่นเทพเหล่าอาภัสสรา โดยเปรียบเทียบ “ชั้นอาภัสสราเป็นของพวกดาบส” นั่นคือ มีจิตประกอบด้วยองค์สาม ๓ คือ “ปีติ–สุข–เอกัคคตาแห่งสมาธิ” อยากรู้ก็ตาม เพื่อขยายความให้ชัดเจนยิ่งขึ้นในการเจริญฉานสมาบัติ “รูปฉาน ๔” ดังเช่น ความว่า: “พรหม–เทพ–เทวดา” ชื่อว่า “อาภัสสรา” (พระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย สัตตก-อัฐก-นวกนิบาต เล่ม ๔ - หน้า 108 FILE 37) ดังนี้

ความว่า: “**พรหม-เทพ-เทวดา**” ชื่อว่า “**อภัสสรา**” เพราะพรหมเหล่านี้มีรัศมีชานออก คือ แผ่ ออกไปจากสรีระดูขนาดตกลงเหมือนเปลวไฟแห่งคบไฟ หรือคบเพลิงมีด้าม ฉะนั้น บรรดาอภัสสรพรหมเหล่านั้น พรหมผู้เจริญทุกขัตติยธรรมและตติยธรรมทั้ง ๒ อย่างอ่อน ในปัจจุภินัยเกิดขึ้น ชื่อว่า “**ปริตตภาพรหม**” และ ปริตตภาพรหมเหล่านั้น มีอายุประมาณ ๒ กัป [อายุกัปของคน ยุคนี้ ประมาณ ๑๐๐ ปี] ที่เจริญทุกขัตติยธรรม ตติยธรรมอย่างกลางเกิดขึ้น ชื่อว่า “**อัปปรมาณาภาพรหม**” และ อัปปรมาณาภาพรหมเหล่านั้น มีอายุประมาณ ๔ กัป ที่เจริญทุกขัตติยธรรม ตติยธรรมอย่างประณีตเกิดขึ้น ชื่อว่า “**อภัสสราพรหม**” และ อภัสสราพรหมเหล่านั้น มีอายุประมาณ ๘ กัป ในที่นี้ทรง ถือเอาพรหมเหล่านั้นทั้งหมด โดยการกำหนดอย่างอุกฤษฏ์ ความจริง พรหมเหล่านั้นทั้งหมดมี ภายกว้างเป็นอันเดียวกัน ส่วนสัญญาต่างๆ กัน ไม่มีวิตกเพียงมีวิจารณ์บ้าง ไม่มีวิตกวิจารณ์บ้าง

การกลับไปสู่ชั้นอภัสสราพรหมเดิม

(พระสูตรตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย อุपरินิชาตสั ก์ เล่ม ๓ ภาค ๑ - หน้าที่ 410 FILE 22)

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ประการอื่นยังมีอีก คือ ภิกษุเป็นผู้ประกอบด้วย “**ศรัทธา-ศีล-สุตะ-จาคะ-ปัญญา**” เธอได้ฟังว่า “**เทวดาชั้นอภัสสรา**” มีอายุยืน มีวรรณะ มากด้วยความสุข เธอมีความปรารถนาอย่างนี้ว่า โฉนหนอ! เราเมื่อตายไปแล้ว ฟังเข้าถึง “**ความเป็นสหายแห่งเทวดาชั้นอภัสสรา**” เกิด เธอจึงตั้งจิตนั้น อธิษฐานจิตนั้น เจริญจิตนั้น **ความปรารถนาและวิหารธรรมเหล่านั้น อันเธอเจริญแล้วอย่างนี้ ทำให้มากแล้วอย่างนี้ ย่อมเป็นไปเพื่อความสำเร็จในภวะนั้น** ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย นั้มรรค นี้ปฏิบัติทา เป็นไป เพื่อความสำเร็จใน “**ความเป็นสหายแห่งเทวดาชั้นอภัสสรา**”

ดังนั้น ในการพัฒนาจิตใจที่เริ่มต้นด้วยการเจริญรูปฌานทั้ง ๔ จึงเป็นเรื่องสำคัญมาก โดยต้องเริ่มจากการรักษาศีลให้บริสุทธิ์เป็นพื้นฐานแห่งกุศลจิตไว้ก่อน ก็พยายามขึ้นไปถึงฌานที่ ๒ ให้ได้ อย่างน้อยก็เสมอทุนเดิม คือ ได้อยู่ในชั้น “**อภัสสราพรหม**” หรือ “**เทวดาชั้นอภัสสรา**” มิฉะนั้น ก็พัฒนาจิตใจให้ขึ้นไปสูงกว่านั้นได้ยิ่งดี โดยเฉพาะอย่างยิ่ง รูปฌานในชั้น “**จตุตถฌาน**” อันจะเป็นฐานสำคัญ ให้ก้าวไปสู่ “**อริยมรรค ๘**” ซึ่งหมายถึง การก้าวไปสู่ความเป็นอริยบุคคลได้ ก็อย่าลละเว้นการปฏิบัติธรรมนั่งสมาธิ เมื่อเข้าใจด้านหลักการหรือทฤษฎีดีแล้ว ก็คงเหลืออย่างเดียว คือ การลงมือปฏิบัติจริง สร้างสมกุศลบุญบารมีของตนไว้ทุกวัน และหลีกเลี่ยงจากปัจจัยต่างๆ ที่ไม่เกื้อกูลกับการเจริญสมาธิ และมนสิการกรรมฐานให้เกิดการพอกพูนทางปัญญาไหวพริบ ความสำเร็จแห่งอริยมรรค ก็ไม่น่าจะอยู่ไกลเกินถึงในชาตินี้.

